

DE GEUZENPENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

8e JAARGANG

No 1

JANUARI 1958

BEELDENAER OFTE FIGUERBOECK

Vrij algemeen bekend zijn de onder bovenstaande titel uitgegeven boekjes met afbeeldingen van munten. Het zijn officiële in opdracht van de Staten-Generaal en zonder twijfel onder toezicht van Raden en Generaalmeesters van de Munt bij 's Lands drukker verschenen uitgaven, die blijkens het grote aantal drukken dat verscheen tussen 1586 en 1626 in een algemeen gevoelde behoefte voorzagen. Zij geven 500 à 800 systematisch gerangschikte afbeeldingen van munten, waarvan de circulatie bij plakkaat was toegelaten met opgave van de naam, de officiële koers en meestal het wettelijk toegelaten gewicht. Het doel blijkt duidelijk uit de uitvoerige titel, die bijv. voor de uitgave van 1606 luidt:

BEELDENAER ofte
FIGUER-BOECK, DIENENDE OP DE nieuwe Ordonnantie van der Munte, gearresteert ende uyt-gegeven by de Mogende Edele Heeren, de Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, op den 21en Marty Anno 1606. In welcke gepresenteert zijn alle de Figueren van Goude ende Silvere Munte, cours ende ganck hebbende in crachte der selver Ordonnantie, ende boven welcken geene tot andere prijse ontfangen ofte besteet sullen mogen werden.

(vignet)

In s'Graven-Haghe By Hillebrandt Jacobsz. Drucker Ordinarius der Heeren Staten Generael. Anno 1606. Met Privilegie.

De practische betekenis van deze uitgaven voor de geldgebruiker van die tijd is een uitvloeisel van de algemene situatie. Zoals uit muntvondsten overvloedig blijkt, was overal — niet alleen in ons land — geld van zeer uiteenlopende herkomst in omloop. Het behoorde dan ook tot de taak van iedere regering deze onoverzienbare massa te regelen door enerzijds een aantal binnen- en buitenlandse munten geheel te verbieden, omdat gewicht of gehalte niet con-

DE GEUZENPENNING

DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE

van het Kon. Ned. Genootschap voor

Munt- en Penningkunde

en van de Vereniging voor

Penningkunst

REDACTIE

Dr A. N. Zadoks-Josephus Jitta

H. H. Zwager

Jhr Ir A. C. von Weiler

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman

Keizersgracht 448

Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van

een der beide verenigingen

f 3.— per jaar

ADVERTENTIES

¼ pagina f 50.— per jaar

POSTREKENING 31187 t.n.v.

Kon. Nederlands Genootschap

voor Munt- en Penningkunde

Amsterdam

stant bleken of omdat de koers van uitgifte niet in overeenstemming met de eigen monetaire politiek geacht werd, anderzijds de waarde in Nederlands geld te bepalen van de oudere en vreemde muntsoorten, waarvan het gebruik wel toelaatbaar geacht werd.

De Beeldenaer vond zijn complement in twee bijbehorende uitgaven. Voor algemeen gebruik was eveneens bestemd de gedrukte uitgave van de Ordonnantie van de Staten-Generaal (in enkele gevallen de Staten van Holland of van Zeeland), waarop de Beeldenaer aansloot: hierin stonden de algemene regelen voor de circulatie, o.a. de lijst van toegelaten muntsoorten. Deze lijst noemde echter slechts de soorten, bijv. „de enkele ducaet van Italien” in 1606 gesteld op 72 stuiver. De bijbehorende Beeldenaer geeft dan de specificatie door 48 verschillende Italiaanse dukaten af te beelden, die in het verkeer aangetroffen werden.

De tweede aanvulling vormde het „MANUAEL ofte Handtboeck, Inhoudende die Weerde vanden Marck, Once, Engelsche ende Aes, van alle gevalueerde ende ongevalueerde Munten, dienende den Wisselaers deser Vereenichde Nederlandsche Provincien voor Instructie op d'Ordonnantie vander Munten vanden Jare 1606.” Dit Manuael bevat eveneens afbeeldingen van munten, thans gerangschikt naar afdalend gehalte en niet voorzien van een koers per stuk, maar van de prijs, die door de wisselaars voor 1 mark en voor onderdelen van een mark aan munten van iedere soort betaald diende te worden. Het was nl. het tarief, dat de wisselaars wettelijk verplicht waren toe te passen voor hen, die niet voor de circulatie geschikte munten kwamen inleveren. Daar deze inlevering verplicht was zowel voor verboden muntsoorten als voor beschadigde, versleten of gesnoeide exemplaren

van toegelaten muntsoorten, zijn in de tekst afbeeldingen te vinden van de toegelaten muntsoorten, die ook in de Beeldenaer te vinden zijn, en van de verboden, daarin niet opgenomen soorten, die in de circulatie aangetroffen plachten te worden. De tekst bevat dan ook aanmerkelijk meer afbeeldingen dan de Beeldenaer. Ook van het Manuael bestaan enige uitgaven, echter omdat de tekst alleen voor de kleine groep wisselaars bestemd was, veel minder dan van de Beeldenaer. Bovendien werd het Manuael meestal niet opnieuw gedrukt, maar werden nog voorradige exemplaren door het inplakken van nieuwe prijzen en toevoeging van een nieuw titelblad up to date gemaakt. Deze driedelige publicatie is typerend voor de beginperiode van de Republiek der Verenigde Nederlanden: de eerste uitgave had plaats ter gelegenheid van het eerste algemene muntplakkaat van de Republiek van 4 augustus 1586; de reeks eindigt in 1626. Het ophouden van de publicatie is ongetwijfeld te verklaren als een uitvloeisel van de voortschrijdende vereenvoudiging van de structuur van de geldcirculatie: in de loop van de 17e eeuw kwam een einde aan de snelle opeenvolging van uiteenlopende muntemissies met steeds oplopende koersen, die kenmerkend was voor de tweede helft van de 16e eeuw, de tijd waarin de toevloed van het Amerikaanse zilver de monetaire structuur van Europa zo diepgaand wijzigde. Bovendien leidde in dezelfde periode de toenemende consolidatie van de staten tot een sterke vermindering van het gebruik van vreemd geld, zodat het voortdurend raadplegen van handboeken niet meer een dagelijkse noodzakelijkheid

*Bladzijde uit de
Beeldenaer van 1606*

Den Angelot met de O int schip/weecht als de boozgaende Angelotten/
doet v. gulden vij. stuivers.

Den dobbelden Souberain Henricus weecht vij. inghelsen/doet
xj. gulden v. stuivers.

Den Souberain Henricus/weecht liij. inghelsen/doet v. gulden xij. stuivers.

Den halben Souberain weecht ij. inghelsen/doet ij. gulden xvj. stuivers.

was. Later zijn in ons land dan ook dergelijke publicaties niet meer officieel en slechts een enkele keer nog door particulieren uitgegeven.

De Spaanse Nederlanden, die evenals de Republiek steunden op de traditie van de XVII Nederlanden van Karel V en Philips II kenden in dezelfde periode een reeks publicaties, die wel andere titels droegen, maar dezelfde structuur en inhoud hadden.

Beide reeksen zijn gegroeid uit de handboekjes voor de circulatie van de 16e eeuw. Reeds in de laatste decennia van de 15e eeuw werd in de Nederlanden, in Duitsland en in Italië de jonge techniek van de boekdruk kunst dienstbaar gemaakt aan de regeling van de muntcirculatie, het eerst werden de munttarieven, die voordien door aflezing van de pui openbaar gemaakt werden, gedrukt en als biljet aangeplakt.

Weldra verschenen boekjes met uitvoeriger gegevens: het tarief met de afbeeldingen van de bedoelde munten. De oudste hiervan zijn te Antwerpen in 1500 gedrukt. Deze eerste uitgave vertoont in beginsel reeds, al is het aantal afbeeldingen nog uitermate klein, de later zo bekende driedeling in tekst van de ordonnantie, tarief met afbeeldingen van de toegelaten soorten en prijslijst van de bij de wisselaars in te leveren verboden of beschadigde munten. Reeds omstreeks 1540 was hieruit een drietal boekjes van flinke omvang gegroeid, waarin honderden munten werden afgebeeld, waarvan de fraaiste edities aan de vooravond van de Opstand door Plantijn te Antwerpen werden gedrukt.

De Noord-Nederlandse regering zette sedert 1586 deze traditie voort: gewijzigd werden slechts het formaat en de titels der uitgaven, doch het principe werd ongewijzigd overgenomen.

H. ENNO VAN GELDER

EEN DRAAGTEKEN UIT DE PATRIOTTENTIJD IN DORDRECHT

Op de antiekbeurs te Delft in 1956 werd door mij een draagteken uit de patriottentijd verworven.

Het stelt de vrijheidsmaagd voor, gezeten boven een wolkenpartij, in de rechterhand een staf met vrijheidshoed waarvan afhangend een gegraveerde banderol met de woorden: „Dese beminne wij”. De linkerhand steunt op een korte ronde zuil. Het geheel is gemonteerd op een verguld zilveren stralenkrans met een diameter van 54×45 mm.

Op de keerzijde is in het midden van bovengenoemde stralenkrans een ovaal schildje bevestigd, gedeeltelijk omkranst door een bloemenrank, waarop gegraveerd staat: „Gecommitteerde van het Exercitie Genootschap De Vrijheid Binnen Dordrecht”.

Het draagteken hangt aan een lint in de kleuren van de stad Dordrecht. Het exercitie-genootschap de Vrijheid werd in januari 1783 te Dordrecht opgericht, toen aanzienlijke kooplieden en burgers de militaire exercitie gingen beoefenen. Het moet worden gezien als een verschijnsel uit de patriottische partijstrijd, toen overal in den lande vrijcorpsen werden opgericht met de politieke doelstelling, zowel de macht van de stadhouder als van de regenten te beperken. Teneinde hierbij enigermate druk te kunnen uitoefenen, werd de exercitie en wapenhandel beoefend.

In sommige steden, waar de schutterij uit patriottisch oogpunt voldoende betrouwbaar werd geacht, werd deze gereorganiseerd en in de wapenhandel bekwaamd. Doch van de maatregel aan de schutterij geweren te verstrekken werd spoedig teruggekomen, toen bleek, dat de patriottische ijver van de kleinere burgers zeer matig was.

De voorkeur werd gegeven aan het indelen van patriottische vrijwilligers in corpsen, die desgevraagd van het stadsbestuur toestemming kregen op een onder de muren gelegen terrein te oefenen, zichzelf financieel bedropen en derhalve toetreding aan ongewenste leden konden weigeren. Waar eenmaal een dergelijk vrijcorps was opgericht, werd de voortgezette wapening van de gewone schutterij uiteraard met lede ogen gezien.

Als oprichtingsdatum van het Dordtse corps kan 18 januari 1783 worden aangehouden, toen de Heer Stoop, kapitein van het exercitie-genootschap, aan het stadsbestuur goedkeuring verzocht, een vrijcorps te mogen oprichten onder de zinspreuk „Vrijheid” met als doelstelling „ter afweering zoo van uitlands als inlands geweld”. Op dit verzoek werd door Raad en Vroedschap gunstig beschikt.

De leden van het exercitie-genootschap de Vrijheid bestonden uit 4 officieren, 6 sergeants, 72 werkende leden en 9 cadetten, tesamen 91 personen.

Het eerder omschreven draagteken heeft toebehoord aan de gecommitteerde van het genootschap. Minder

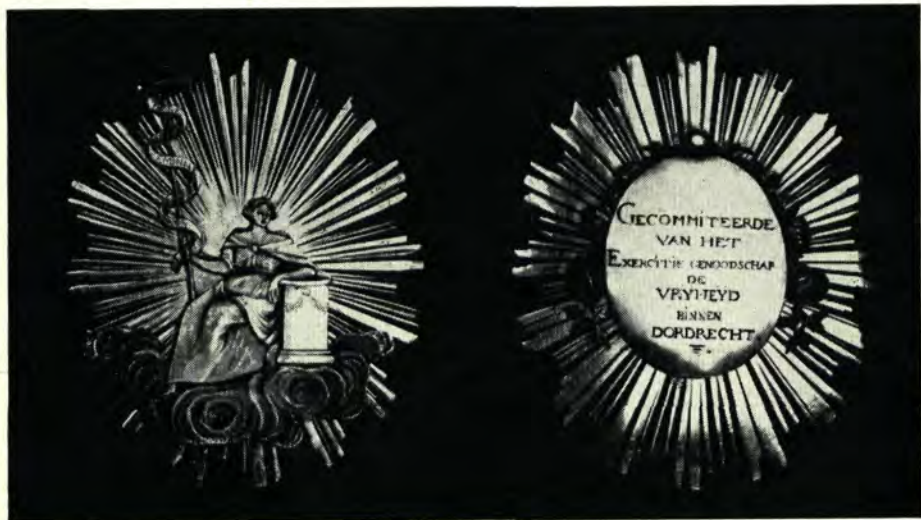
algemeen dan vrijcorpsen en exercitie-genootschappen waren colleges van gecommitteerden. Voor het samenstellen hiervan werd vlijtig gespeurd in oude handvesten, om in het vergeetboek geraakte voorrechten van de burgerij op te rakelen. Soms kon worden teruggegrepen naar een corporatie, die sinds eeuwen een kwijnend bestaan had geleid, b.v. de gezworen gemeenten in Gelderse en Overijsselse steden en de „Goede Luiden van Achten” te Dordrecht.

De patriottische kroniekschrijver, een zekere Jacobus Kok, boekverkoper te Amsterdam, was overigens nogal content over het Dordtse exercitie-genootschap, dat hij beschrijft als „een corps, dat zo wel als de Burgers alle lof verdient; maaken de bovenveele andere een luisterrijke vertooning.”

Kapt. J. A. HERWEYER

BRONNEN:

1. Gerrit Paape, *De gewapende Burgercorpsen*, Rotterdam 1786.
2. Jacobus Kok, *Oorsprong, aanwas, geschiedenissen, voorrechten en tegenwoordigen staat der Nederlandsche Schutterijen en Exercitie-genootschappen*, Amsterdam 1784.
3. H. T. Colenbrander, *De Patriottentijd*, den Haag 1897.

WAT KON MEN ER VOOR KOPEN?

„Wat kon men daar nu voor kopen?” Een vraag die, dunkt ons, vaker door een leek aan een muntenverzamelaar wordt gesteld, dan door een muntenverzamelaar aan zichzelf, of aan de bronnen. Toch is het niet alleen daarom, dat de gewone muntenverzamelaar bij die vraag als regel met de mond vol tanden staat. De bronnen zijn namelijk moeilijk toeganke-lijk en op velerlei wijze te interpreteren. En wat betreft de Griekse en Romeinse munten zijn de bronnen dan ook nog bijzonder schaars. Maar hoe moet de verzamelaar zich dan tegenover de leek gedragen, die over zijn laatjes gebogen staat, in de eerste plaats *geld* ziet en een normale vraag stelt?

De vraag is in zijn algemeenheid niet te beantwoorden. Wat men voor een bepaalde munt ergens, op een bepaald tijdstip kopen kon, is namelijk toevallig wel eens bekend — een schaaap, een hoed, een schepel graan —, maar wij weten zelden, wat een schaaap, een hoed en een schepel graan voor de koper van toen betekende: koopt U vaak schepels graan en schapen?

Wat geeft het, of men weet wat een huis kost, als er veelal buitenshuis wordt geleefd? Wat zegt een dagloon, als men niet weet hoeveel feestdagen er zijn? Wat zegt de prijs van vlees, als er meer vis gegeten wordt? Of de prijs van een slaaf, als men zijn productiviteit niet kent, niet weet wat hij aan levensonderhoud kost en of het soms de gewoonte is, hem na een aantal jaren weer vrij te laten — al dan niet met een spaarpot?

Elke vergelijking met tegenwoordige loopkracht is een vergelijking met meer dan één onbekende. Of wel: een gissing met een aantal gissingen als uitgangspunt.

De negentiende eeuw, de tijd van de klassieke encyclopedieën, was een eeuw van waardevast geld. Alleen zo is de wijdverbreide dwaasheid te verklaren, dat men de zilverinhoud van een antieke munt taxeerde in 19e-eeuwse centen, pfennige of francs en de antieke munt daarmee gelijkwaardig verklaarde.

Daar alle schoolboeken op zulke werken teruggaan, heet in het onderwijs een denarius nog altijd twee kwartjes, een obool een dubbeltje, een as vier cent en een tetradrachme een daalder of twee gulden. De dertig zilverlingen worden zo f 45,— en de 225 denarii waarvan een Romeinse legionair onder Caesar een jaar lang zijn eten moest betalen, zijn wapenrusting en zijn eventuele gezin moest onderhouden, f 110,—. Wij, die nu dagelijks onze guldens met de vooroorlogse vergelijken, zien de relativiteit van zulke bedragen in. Wij zeggen niet: „wat was het leven in de Oudheid goedkoop”, maar: „wat was de koopkracht van het geld groot, wat moeten wij de munten hoog taxeren!”

Na al deze reserves enige prijzen uit de Griekse Oudheid: Onder *Solon in Athene* (594 v. C.): 52 liter graan, of 39 l. wijn, of een schaaap één drachme (4,3 gr. zilver); een rund vijf drachmen.

Ca. 430 v. C. 52 l. graan 3 dr.; levensonderhoud voor een gezin, of presentiegeld en loonderving voor een jurylid in de rechtbank 3 obolen ($\frac{1}{2}$ drachme) per dag.

Ca. 390 v. C.: 52 l. graan 4 dr.; een offerrund 60 à 70 dr.; een himation — mantel van normale kwaliteit — 16 drachmen.

De enorme hoeveelheid goud en zilver die zich na *Alexanders veroveringen* over de Griekse wereld verspreidde, had natuurlijk een grote prijsstijging tot gevolg.

Eén drachme soldij voor een hopliet (zwaargewapende burger, geen be-

roepssoldaat), wat in 415 bij de overzeese expeditie van Athene tegen Syracuse betaald werd en als zeer hoog werd beschouwd, was omstreeks 300, na Alexander, laag. Het graan steeg tot 8 à 9 dr. per 52 liter en bleef, na een forse daling, sinds ca. 250 v. C. meer dan een eeuw op 5 à 6. Eén drachme werd ca. 250 v. C. beschouwd als het absolute bestaansminimum voor een gezin per dag, de allernoodzakelijkste onkosten voor een slaaf waren dienovereenkomstig 2 obolen ($\frac{1}{3}$ dr.) per dag. De slaaf zelf kostte 300 tot 500 drachmen, afhankelijk van kracht en nationaliteit. Vrouwen waren 10 à 20% goedkoper. Vakkundige slaven brachten het dubbele tot het drievoud op; enkele bijzonder mooie slavinnen, voor liefhebbers, liepen vanzelfsprekend in de duizenden.

En dan is het verleidelijk om, ondanks alle waarschuwingen, conclusies te trekken. Misschien moeten wij de prijs van een slaaf in de Hellenistische tijd vergelijken met die van een tweedehands auto thans. Misschien waren de zilverlingen van Judas 700 of 1000 gulden. Misschien had een drachme in de Hellenistische tijd een koopkracht van f 8,—, in de tijd van Pericles van f 15,—, misschien toen eerder die van een tientje. Hoe het ook zij, laat ons in elk geval jaloers zijn op de 30.000 Atheense burgers, die omstreeks 485 v. C. een paar jaar lang ieder tien drachmen uit de staatskas hebben gekregen. Dat was in de tijd toen het jurylid 2 obolen ($\frac{1}{3}$ dr.) presentiegeld per dag toucheerde. Tien drachmen uit de staatskas. Misschien een maandsalaris.

H. H. ZWAGER.

KONINKLIJK PENNING-KABINET

In het begin van 1958 zal het Kon. Penningkabinet verplaatst worden van het Lange Voorhout naar een gebouw aan de Zeestraat. Hiermede zal ten langen leste een einde komen aan de onhoudbare toestand, dat de rijke inhoud van het Kabinet gedeels voor publiek gebruik onbereikbaar was, ten gevolge van de te geringe werkruimte en het volledig ontbreken van enige expositiegelegenheid.

In het nieuwe gebouw zal niet alleen een bevredigender accommodatie voor het werk van de staf en van belangstellenden geboden kunnen worden, maar zal vooral voor het eerst sedert 15 jaar weer een gedeelte van de collecties in een afzonderlijke expositiezaal aan een algemeen publiek getoond kunnen worden. Het ligt in de bedoeling door frequente wisseling van het geëxposeerde aan de zo verschillende onderdelen van de verzamelingen en aan de uiteenlopende gebieden van belangstelling zoveel mogelijk recht te doen wederaren.

VERENIGING VOOR PENNINGKUNST

De jaarvergadering zal omstreeks 1 april te 's-Gravenhage worden gehouden. De leden zullen nader bericht ontvangen.

Aan de medailleur prof. Fred Carasso is opdracht gegeven het ontwerp te vervaardigen voor de penning, die in de eerste helft van 1958 zal worden uitgegeven. Hij heeft deze opdracht aanvaard.

KON. NED. GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

De najaarsvergadering van het Genootschap heeft plaats gehad te Rotterdam op zaterdag 16 november 1957 en werd bijgewoond door 34 leden.

Des morgens werd het gezelschap op buitengewoon gastvrije wijze ontvangen in het smaakvol ingerichte Historisch Museum door de directrice, ons medelid mejuffrouw P. Beydals; in het bijzonder trokken hier de aandacht de door jeugdige bezoekers naar aanleiding van een door het museum uitgeschreven prijsvraag gemaakte penningontwerpen. Na een lunch in het Erasmushuis werd de huishoudelijke vergadering gehouden in het Museum voor Volkenkunde. Na goedkeuring van de notulen van de bijeenkomst te Maastricht werden benoemd: tot gewoon lid J. Kuipers te 's-Gravenhage, C. Spufford te Cambridge en het Museum voor Land- en Volkenkunde te Rotterdam; tot lid van de Commissie van Redactie Dr. A. Gorter en N. E. H. J. J. Zon; tot vertegenwoordiger van het Genootschap in de redactie van De Geuzenpenning H. H. Zwager.

De penningmeester bracht het financieel verslag over 1956 uit, waarin hij dank zij de gunstige exploitatierekening van het Jaarboek, een optimistische toon kon laten horen. Hem werd gezien het reeds vroeger uitgebrachte rapport van de Kascommissie onder dankzegging décharge verleend. De begroting 1957 werd overeenkomstig de voorstellen goedgekeurd. Tot leden van de Kascommissie 1957 werden benoemd J. W. van der Dussen en A. T. Puister. Op voorstel van het bestuur werd de prijs van het Jaarboek nader vastge-

BUITENLANDS NIEUWS

In november had in Wenen de Hollschek veiling plaats van munten en penningen uit de Nederlanden en Spanje. Deze verzamelaar had steeds alleen gekocht, wat in Wenen aan de markt kwam. Daardoor vertoonden zijn series aan de éne kant vele lacunes, maar aan de andere kant bevatte de verzameling verscheidene Nederlandsche munten, die vroeger in de Levant gebruikt zijn en die niet meer gezien zijn. Gelukkig zijn deze nu weer in het vaderland teruggekeerd. Münzen & Medaillen, Basel, hielden van 2-4 December een grote veiling. Naast een collectie Romeinse munten, gouden munten uit het Roomsche Duitsche rijk, en het Keizerrijk Oostenrijk-Hongarije, Zwitserse munten en penningen, Renaissance medailles (hoofdzakelijk gekocht door musea, dient vooral vermeld te worden de grote serie middeleeuwse munten.

De reeks van veilingen werd voortgezet door die van de kunstwerken uit de nalatenschap van de in New York overleden Kunst- en Munthandelaar Dr. Jacob Hirsch, vooral bekend om zijn veilingen van antieke munten tussen de 2 wereldoorlogen. In München (10-12 dec.) hield de firma Gerhard Hirsch een algemene veiling, waarin naast munten en penningen (grote serie Romeinse munten, enkele antieke, Duitsland etc.) vele interessante decoraties onder de hamer zijn gekomen.

steld op: oude jaargangen, voorzover voorradig voor leden f 5,—, voor niet-leden f 10,—; lopende jaargang voor niet-leden f 15,—.

Als plaats voor de zomervergadering 1958 werd aangewezen, indien dit uitvoerbaar blijkt, Arnhem met bezoek aan 's-Heerenberg.

BINNENLANDS NIEUWS

De winter van 1957/8 zal in het numismatisch leven van ons land gekenmerkt blijven door de spectaculaire veilingen van twee der grootste collecties, die in deze eeuw bijeengebracht werden: die van de oud-directeur van het Kon. Penningkabinet A. O. van Kerkwijk, overleden te Doorn op 21 september 1957 en die van Mr. J. C. P. E. Menso, overleden te Ermelo op 6 augustus 1957.

Beider munt- en penningcollecties zullen tezamen met een omvangrijke reeks stukken van andere herkomst geveild worden door de Firma J. Schulman van 3 tot 8 maart 1958, de omvangrijkste veiling op numismatisch gebied sedert de oorlog hier te lande gehouden. De verzameling Van Kerkwijk was in de eerste plaats beroemd om de ongeëvenaarde reeks Nederlandse familiepenningen, die de overledene in lange jaren met veel speurzin en kennis van zaken had weten bijeen te brengen. Uit het bezit van Mr. Menso vraagt vooral zijn zeer uitgebreide, doch met grote kieskeurigheid bijeengebrachte verzameling buitenlandse munten de aandacht. De fraaie collectie Nederlandse munten was reeds voor zijn dood uit de hand verkocht.

Andere gedeelten van de verzameling-Van Kerkwijk zijn inmiddels reeds onder de hamer gekomen: Van Huffel's Antiquariaat veilde van 26 november tot 2 december zijn numismatische bibliotheek, die behalve vele zeldzame boeken een merkwaardige collectie handschriften op het gebied der numismatiek bevatte. Zijn beroemde collectie zilver, koper, tin en ceramiek werd van 10 tot 16 december bij Frederik Muller verkocht.

NUMISMATISCHE KRINGEN

Kring Amsterdam

(Secretariaat: Keizersgracht 448)

92e bijeenkomst op 11 september 1957

— De Heer A. T. Puister gaf op zeer boeiende en interessante wijze een geheel nieuwe indeling van de Hollandse kopjes van vóór 1300, in sterke mate afwijkend van de tot nu toe bekende indeling van Van der Chijs.

93e bijeenkomst op 9 oktober 1957

— De heer M. J. van der Voort besprak de technische moeilijkheden die het fotograferen van munten en penningen met zich meebrengt en toonde met lichtbeelden enige van zijn, meestal goede resultaten.

94e bijeenkomst op 13 november 1957

— De Heer L. S. Beuth behandelde inflatieverschijnselen in de 17e/18e eeuw in Spanje, Zweden en Frankrijk en knoopte daar beschouwingen aan vast over de huidige inflatieperiodes. Het was een uitstekende lezing.

95e bijeenkomst op 11 december '57

— De heer J. Vinkenborg hield een zeer heldere en met buitengewoon veel zorg voorbereide lezing over de Muntgeschiedenis van Neerlands-Indië van 1799 tot 1801. Zeer goed waren de dubbele fotocopies van het toen circulerende papiergeld.

Kring 's-Gravenhage

(Secr.: Lange Voorhout 50)

87e bijeenkomst op 25 september '57

— De vergadering was gewijd aan een „Inleiding tot de munten van Voor-Indië, waarvan de heer J. P. Guépin de Oudheid behandelde, dr. H. Enno van Gelder de Middel-euwen en de moderne periode,

waarbij de nadruk viel op de overheersende invloed van de Islam op de munten.

88e bijeenkomst op 24 oktober 1957
— Onder de titel „Wie? Wanneer? Waarom? Een Romeinse cameo in het Kon. Penningkabinet” besprak dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta een der pronkstukken van de verzameling, dat bleek te zijn een in Claudische tijd ter verheerlijking van de dynastie vervaardigd portret van Livia Augusta.

89e bijeenkomst op 27 november 1957
— De avond was gewijd aan korte bijdragen van de leden naar aanleiding van stukken uit eigen verzameling. Als sprekers traden op:

G. J. Huij: „De munten van de vorsten van Achaia”.

H. J. van Ingen: „De „schoonheid” van de Kamper munten”.

Dr. H. A. Fonteijn Kuijpers: „Russische jefimki”.

H. Tijssen: „Een ikoon-medaille”.

M. P. Ripken: „Een munt van paus Adrianus VI”.

J. N. Bosch: „Een nieuwe „variant” van de Nederlandse gulden”.

Mr. W. Bisschop: „Zweedse plaatmunten”.

A. T. Puister: „Sceatta's”.

Dank zij de grondige voorbereiding van alle sprekers had de bijeenkomst een geanimeerd verloop.

90e bijeenkomst op 19 december 1957
— De heer L. S. Forrer behandelde „Aspects of Roman Life in Republican Times”. Hij besprak de interessante types die te vinden zijn op republikeinse munten uit de 1e eeuw v. Chr. en toonde aan hoeveel de verzamelaar kan leren wanneer hij ze in verband brengt met hun historische achtergrond.
De heer Schulman toonde enige familiepenningen uit de a.s. veiling-Van Kerkwijk.

Kring Groningen
(Secretariaat: Nieuwe Weg 12a)

33e bijeenkomst op 25 september 1957
— Spreker was dr. W. A. Hofman, met als onderwerp: „Is verzamelen een geestelijke afwijking”. Op geestige wijze behandelde de spreker zijn onderwerp. Met het aanhalen van voorbeelden van allerlei soorten van bijzondere verzamelingen die op de een of andere manier bij elkaar gebracht zijn, kwam de spreker aan het einde van zijn betoog tot de conclusie, dat verzamelen geen geestelijke afwijking is, maar dat het een doodgewone mannelijke trek is naar bezit en macht.

De bijeenkomst was zeer druk bezocht en er was na afloop nog een zeer belangrijke gedachtenwisseling.

34e bijeenkomst op 29 oktober 1957
— Spreker was Lod. S. Beuth, met als onderwerp: „Inflatie in de Munt”. De heer Beuth gaf een historisch overzicht van enkele inflaties in vroeger tijden, daaruit conclusies trekkend voor de tegenwoordige tijd.

35e bijeenkomst op 20 november 1957
— Het was een „praat- en ruilavond”. Veel werd er door de aanwezigen „gepraat” en er werd ook goed en veel „geruild”.

Kring 's-Hertogenbosch
(Secretariaat: Markt 4a, Eindhoven)

4e bijeenkomst op 17 oktober 1957
— De Heer N. E. H. J. J. Zon, 's-Gravenhage, hield een zeer interessante causerie, toegelicht met lichtbeelden over: „De Penning, Techniek en vroegste ontwikkeling”.

5e bijeenkomst op 20 november 1957
— Drs. H. H. Zwager, Amsterdam, hield een boeiende en leerzame lezing over Griekse munten, gedocumenteerd aan de hand van door hem meegebrachte munten.

Chinees bordje

Tot een van de voor numismatici aantrekkelijkste stukken van dat deel der collectie-Van Kerkwijk, dat in december te Amsterdam bij Frederik Muller is geveild, behoort een bordje van gekleurd chinees porcelein, dat gemaakt is naar voorbeeld van de ducaton van 1728 van de Oostindische Compagnie. Toen n.l. de Oostindische Compagnie hier te lande succes bleek te hebben met de import van chinees porcelein, liet zij borden, kopjes, ja hele serviezen vervaardigen naar hollandse voorbeelden. Zelfs was er een hollandse tekenaar in China werkzaam voor het ontwerpen van dit zgn. Chine de commande.

Het is de vraag of de besteller een „numismatisch” bordje heeft bedoeld of de dukaton slechts heeft gegeven als duidelijk voorbeeld voor het wapen van de Compagnie.

Dukaton V.O.C.

DE FRIESE PENNING OP DE
VREDE VAN RIJSWIJK

R. Arondeaux, De vrede van Rijswijk.

Frisia met speer en vrijheidshoed; op de achtergrond — als zinnebeeld van de oorlog — de geopende Janus-tempel.

Uit de resolutien van gedeputeerde staten van Friesland van 16 Dec. 1697, blijkt, dat de muntmeester Valckenier opgedragen werd „omme een dubbelde en negentien enkelde Vrede penn: te laten slaen, yder enkelde de swaerte hebbende van vijf onsen goud, omme gedistribueert te worden soo en in dier voegen als bij haer Ed. Mo. noch stante collegio is gearresteert (In margine: sullende de negentiende vereert worden aen de Heere Willem van Haren gewesene Extra ords ambassadeur op de vrede handeling tot Rijswijk in Hollant gesloten).”

De muntmeester werd voorts opgedragen „de stempel volgens model aen deze Tafel vertoont op de meeste mesnage en minste kosten van 't Lant te laten maecken.”

De bringer van het bericht van de vrede werd volgens de resolutie van 15 Sept. 1697 een gouden penning vereerd: „Alsoo jr Swier van Tamminga capitain van een Compagnie

te voet aen dit collegie heeft overgebracht de brieven van blijde boot-schap van de heere Ambassadeur Haren geschreven in der Hage den 10/20 deser, over de Vreede met Vranckryck soo worden de heeren Haersma, Schwartzenberg, Sminia en Wielinga benevens de se(creta)ris Wyckel versocht en gecomitteert om voor gedachte Jr Tamminga tot een gedachtenisse dies te laten opmaeken een gouden medalie ter waerde van hondert ducats vrijgeld.”

Van deze penning, door de Amsterdamse medailleur R. Arondeaux (Van Loon IV, 213. 1; K.P.K. cat. 1867), moeten dus een dubbele (voor de stadhouder) en 19 enkele gouden exemplaren gemaakt zijn.

Wat Jonker Tamminga voor een gouden penning gekregen heeft blijkt helaas niet.

D. A. WITTOP KONING.

M. C. HIRSCH A.B. (Harry Glück)

Regeringsgatan 59, Stockholm

Telephon 11 05 56

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

B. A. SEABY LTD. · MUNTEN EN PENNINGEN

65, Great Portland Street, LONDEN, W. 1.,

Uitgevers van: "SEABY's Coin and Medal Bulletin" — Numismatische artikelen
en prijslijsten. Prijs 7/6 d. per jaar.

Zojuist verschenen: "Roman Coins and their Values" door H. A. Seaby,
gebrocheerd 10/6d., linnen band 14/—.

Catalogue of Coins of Great Britain & Ireland,
1956 edition, paper 7s.6d, cloth 12s.6d.

Een lijst van onze andere Numismatische publicaties op aanvraag.

Monnaies et Médailles - Jetons - Sceaux - Décorations
Librairie numismatique

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. Capital 400000 fr. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 29-32 - R.C. 311.055 B.

P. & P. SANTAMARIA

NUMISMATICA

ROMA

PIAZZA DI SPAGNA 35

HANS M. F. SCHULMAN (Zoon van Maurits Schulman, Amsterdam)

545 Fifth Avenue - NEW-YORK - 17 N.Y. U.S.A.

MUNTEN, MEDAILLES, DECORATIES, NUMISM. BOEKEN

Grote voorraad, ook van Nederlandse Munten en Penningen

Geregelde veilingen - Vraagt mijn prijslijsten

N.V. „KONINKLIJKE-BEGEER” VOORSCHOTEN
(HOLLAND)

PENNINGEN — EDELSMEEDWERKEN
RIDDERORDEN EN ERETEKENEN
SPORTMEDAILLES EN INSIGNES

JACQUES SCHULMAN - Keizersgracht 448 - AMSTERDAM

Expert-Numismaat

MUNTEN EN PENNINGEN VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT OP HEDEN

EXPERTISE - VERKOOP - INKOOP - VEILINGEN

LEVERANCIER VAN RIDDERORDEN EN ERETEKENEN

Uitgever van: Handboek Nederlandsche Munten 1795-1945 f15.— + f0.25 porto
Munten Nederlandsche Gebiedsdeelen Overzee 1601-1948 f25.— + f0.35 porto

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 24392

MUNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

HEINRICH PILARTZ

MUNTHANDEL

KEULEN

KLINGELPÜTZ 16 — TEL. 215404

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du
Tribunal Civil de la Seine
PARIS 9e
7, Rue Drouot

MONNAIES ET MEDAILLES

DR. BUSSO PEUS

MUNZENHANDLUNG

FRANKFURT AM MAIN

NEUHAUSZSTRASSE 13 — TEL. 59 24 61

SPINK AND SON, LTD. *gevestigd sinds 1772*

FRAAIE MUNTEN EN PENNINGEN
NUMISMATISCHE BOEKEN ENZ.

Uitgever van het maandblad "Numismatic Circular"
Abonnementsprijs 10sh. = f 5.50 per jaar

5. 6 & 7 KING STREET — ST. JAMES'S — LONDON S.W.1.

Tel.: Whitehall 5275

Telegramadres: Spink, London

MAISON CLEMENT PLATT

MARCEL PLATT succ^r

19 Rue des Petits Champs PARIS 1e

MONNAIES — MEDAILLES
JETONS — DECORATIONS
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
ANTIQUITES ARCHEOLOGIQUES

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van: Erich Cahn, Dr Herbert Cahn

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen

Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

GERHARD HIRSCH

NUMISMATIKER

MÜNCHEN-2 — PROMENADEPLATZ 10

ANKAUF — VERKAUF — VERSTEIGERUNGEN

DE GEUZENPENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

8e JAARGANG

No 2

APRIL 1958

LEEUWENDAALDERS

In de laatste jaren hebben de zeer talrijke leeuwendaalders, die in de Europese munthandel, in hoofdzaak uit Syrië afkomstig, aangeboden worden, deze muntsoort in het middelpunt der belangstelling geplaatst. Door zijn unieke plaats in de Nederlandse muntgeschiedenis, verdient hij die zeer zeker: achtereenvolgens oorlogsmunt van het in Opstand gekomen Holland, korte tijd belangrijk stuk in de binnenlandse circulatie en daarna zeer lang handelsmunt voor buitenlands verkeer bij uitstek.

De muntsoort werd ingevoerd door de Staten van Holland in 1575, het kritieke jaar waarin de rebellerende gewesten Holland en Zeeland door de Spaanse overmacht verpletterd dreigden te worden. Om aan geld te komen, gingen de Staten er toen toe over (resolutie van 25 augustus 1575) eigen munten uit te geven tegen een geforceerde koers van 32 stuiver, terwijl de stukken in vergelijking met het omlopende geld slechts een intrinsieke waarde van 29 stuiver hadden ¹⁾, zodat een winst van 10⁰/₁₀₀ aan de Staten toevloede. Als type werd gekozen een ridder met het wapen van Holland op de v.z., de Hollandse leeuw met de spreuk CONFIDENS. DNO. NON. MOVETVR. (wie op de Heer vertrouwt, houdt stand) op de k.z. In de jaren 1575-79 werden miljoenen exemplaren van deze Hollandse daalder in omloop gebracht. De ruime verbreiding blijkt reeds uit de in die jaren door enkele hagemun-

ten (Hedel en Batenburg) in omloop gebrachte imitaties ²⁾.

De tengevolge van de Pacificatie van Gent tot stand gekomen verzoening met de overige Nederlandse gewesten en het daaruit voortvloeiende herstel van de monetaire eenheid, maakte een einde aan de fiscale muntpolitiek van Holland. De aanmunting werd beëindigd en de koers aangepast aan het algemeen geldende niveau (plakkaat der Staten-Generaal van 19 de-

DE GEUZENPENNING

DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE

van het Kon. Ned. Genootschap voor

Munt- en Penningkunde

en van de Vereniging voor

Penningkunst

REDACTIE

Dr A. N. Zadoks-Josephus Jitta

Dr H. H. Zwager

Jhr Ir A. C. von Weiler

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman

Keizersgracht 448

Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van

een der beide verenigingen

f 3.— per jaar

ADVERTENTIES

¼ pagina f 50.— per jaar

POSTREKENING 31187 t.n.v.

Kon. Nederlands Genootschap

voor Munt- en Penningkunde

Amsterdam

cember 1579). Hiermede eindigde de eerste fase in de geschiedenis van de Hollandse daalder.

Intussen had deze muntsoort zich reeds een aanzienlijke populariteit verworven. In het binnenlands verkeer van de Noord-Nederlandse gewesten nam de leeuwendaalder, blijkens verschillende muntvondsten, ca. 1580 een overheersende positie onder de grote zilverstukken in³⁾. Bovendien had de zeehandel van Holland hem een groot aanzien gegeven in het hoofdgebied van die handel, de Oostzeelanden. Reeds in 1585 ging Holland er dan ook toe over ten behoeve van die handel „op Oostland” op nieuw leeuwendaalders te slaan, thans zonder gedwongen koers en zonder extra winst. In hetzelfde jaar ging ook Utrecht leeuwendaalders slaan, die hoewel eigen wapen en omschriften dragend, bijzonder veel op de Hollandse leken. De algemene muntregeling van Leicester maakte hieraan echter het volgend jaar een einde: de verdachte afkomst van de Hollandse daalder bellette nog wel hem officiële erkenning te verlenen.

De vraag naar deze muntsoort, zowel van de zijde van de handel, die hem als onmisbaar voor verschillende transacties was gaan beschouwen, als van de muntmeesters, voor wie het betrekkelijk lage gehalte (0.750) technische voordelen bij de omsmelting van beschikbaar zilver opleverde, bleef echter sterk. Toen in 1589 de onuitvoerbaarheid van de aanmunting der Leicestermunten was gebleken, gaven de Staten-Generaal aan alle gewesten machtiging daalders op de voet van die van Holland te slaan (resolutie van 18 februari 1589) mits onder eigen naam en wapen.

Evenals in 1586 leverde de stempelsnijder-generaal Gerard van Bylaer te Dordrecht de eerste stempels, waarop dan ook overal de ridder het wapen van de emitterende provincie

draagt, zij het dat het algemeen type met de Hollandse leeuw op de kz. gehandhaafd wordt. Het omschrift dat buiten Holland meestal luidt MO . NO . ORD . TRA. (of ander gewest) VAL . HOL (nieuwe munt van de Staten van Utrecht op de voet van Holland) wijst uitdrukkelijk op de samenhang. Zij zijn, behalve van Holland zelf, bekend van West-Friesland, Zeeland, Utrecht, Gelderland en Friesland (Overijssel erkende eerst in 1591 de bevoegdheid der Staten-Generaal in muntzaken en Groningen was nog in Spaans bezit). In de volgende jaren werd echter alerwegen nauwere aansluiting bij 't populaire Hollandse prototype gezocht, zodat meestal het provinciewapen in handen van de ridder door het Hollandse werd vervangen en zelfs dikwijls het plaatselijke muntteken door de roos van Dordrecht⁴⁾. Slechts het zelfbewuste Zeeland durfde het aan de grote Hollandse leeuw op de kz. te vervangen door de Zeeuwse, die oprijst uit de baren.

In deze vorm werd de vervaardiging van Hollandse daalders door de zes gencemde gewesten, waarbij zich in 1591 Overijssel, ca. 1597 de stad Kampen voegden, tot 1605 voortgezet, gelegaliseerd door herhaalde machtigingen van de Staten-Generaal.

Toen dan ook in 1606 eindelijk wederom een algemene muntregeling voor het gehele land tot stand kwam (resolutie der Staten-Generaal van 21 maart 1606) werd aan de Hollandse daalder, thans officieel als leeuwendaalder aangeduid, naast de Ned. rijksdaalder een plaats gegeven. Nog steeds werd het overbekende type met Hollands wapen en Hollandse leeuw gehandhaafd evenals de oude spreuk alleen in dit geval niet week voor het gebruikelijke „Eendracht maakt macht”; alleen de uitdrukkelijke verwijzing naar Holland in het omschrift werd vervangen

door het algemene MO . ARG . PRO . CONFOE . BELG . HOL (of andere provincie): munt van de Verenigde Nederlandse gewesten; bovendien werd het jaartal van de vz. naar de leeuwenzijde overgebracht.

In deze vorm werden leeuwendaal-
ders gedurende de gehele 17e eeuw
en nog in de aanvang van de 18e, tot
1713, door alle provinciën (behalve
Groningen) en bovendien door ver-
schillende steden met muntrecht ge-
slagen. De afwijkingen van het in
1606 voorgeschreven type zijn gering:
Friesland en de steden hebben soms
ietwat afwijkende omschriften, Zwol-
le bovendien een aantal eigenaardig-
heden in de beeldenaar. De aanmun-
ting is nooit officieel gestaakt, maar
werd ca. 1700 snel minder omvang-
rijk: de laatste zijn geslagen in 1713.
Intussen was echter de plaats van de
leeuwendaalder in het Nederlandse
muntstelsel diepgaand gewijzigd. Ten
tijde van het plakkaat van 1606, dat
de koers — in overeenstemming met
de algemene koersstijging der afge-
lopen periode — op 40 stuiver stelde,
vervulde hij tweeërlei functie: han-
delsmunt voor de Oostzee en betaal-
middel in het binnenlands verkeer.
Het laatste wordt bevestigd door het
geregeld voorkomen in binnenlandse
vondsten tot ca. 1620⁵⁾ en het be-
trekkelijk veelvuldig voorkomen van
exemplaren geslagen tot die tijd.
Zeer spoedig daarna verloor hij ech-
ter beide functies aan de opdringen-

de Zuid-Nederlandse concurrenten
de patagon geslagen sedert 1612 en
de ducaton van 1618, die binnen
korte tijd het verkeer in ons land
volledig beheersten en de op een
hogere voet geslagen leeuwendaal-
ders

en Ned. rijksdaalder uit de omloop
verdreven⁶⁾; de patagon of Albertus-
daalder veroverde ook het Oostzee-
gebied en verdreef de leeuwendaal-
der ook daar uit zijn vooraanstaande
positie.

De beide inheemse zilverstukken had-
den na ca. 1620 geen betekenis meer
voor de binnenlandse circulatie en
werden alleen nog, zij het in belang-
rijke hoeveelheid, geslagen op bestel-
ling van kooplieden, die ze als ruil-
middel in het buitenland bezigden.
Eerst de invoering van zilveren rijder
en zilveren dukaat in 1659 bracht
weer eigen geld in de binnenlandse
circulatie.

Terwijl de Ned. rijksdaalder („met
de halve man”) een arbeidsterrein
vond in Oost-Europa en voor export
daarheen nog tot in 1700 werd ge-
slagen, werd de leeuwendaalder de
handelsmunt bij uitstek voor de op-
bloeiende Nederlandse handel op de
Levant, de havens van het Turkse
rijk, waarmede de langdurige derde
fase in zijn bestaan begon.

Reeds in de laatste jaren van de 16e
eeuw moeten leeuwendaalder in vrij
groot aantal hun weg naar het Turk-
se rijk gevonden hebben; waarschijn-
lijk konden zij door hun lage gehalte

met succes concurreren met de betere Duitse rijksdaalder en Spaanse piaster, die voordien de circulatie beheersten.

Omstreeks 1600 blijkt de „Leone” reeds een preponderante positie in het Middellandsezegebied in te nemen. Niet alleen worden ze dan reeds in reisbeschrijvingen genoemd, maar ook stammen uit die jaren de oudste Italiaanse imitaties, zoals die van Correggio, gedateerd 1595—1603⁷⁾, die slechts voor uitvoer naar Turkije bestemd kunnen zijn; uit dezelfde tijd dateren exemplaren met contramerck van de Grootmeesters der Johannieters op Malta⁸⁾. Hun betekenis voor het verkeer nam in de volgende decennia steeds toe, zodat hoofdmunt van de Levant geworden waren, waarin alle belangrijke betalingen verricht werden en die tevens als voornaamste rekeneenheid voor alle Europese faktorien dienst deed⁹⁾. Eerst in de 18e eeuw werd de leeuwendaalder verdrongen door de Oostenrijkse Maria Theresiadaalder en de Spaanse pilaar-dollar.

Enorme hoeveelheden leeuwendaalders zijn dan ook door de Nederlanders ten behoeve van de Levantse handel naar Turkije verscheept. Hiervoor dienden in de eerste plaats de exemplaren die in het laatste kwart van de 16e eeuw oorspronkelijk voor de binnenlandse circulatie waren uitgegeven, maar daaraan in het begin van de 17e eeuw onttrokken werden, omdat ze met belangrijk voordeel naar het Oosten verscheept konden worden. Nadat de leeuwendaalders ca. 1620 hun betekenis voor het binnenland geheel verloren hadden, bleef de vraag van de handel onverminderd, ja eerder in toenemende mate, aanhouden. De vervaardiging werd dan ook in bijna alle munthuizen met kracht voortgezet. Dit gebeurde echter uitsluitend, zoals uit archivalische gegevens vaststaat op bestelling van de handel¹⁰⁾:

de munten werden onmiddellijk van de ateliers via Amsterdam verscheept. Deze omstandigheid verklaart ook, dat deze typische exportindustrie hoofdzakelijk in handen was van de aan de Zuiderzee gelegen munthuizen, die door de lage transportkosten over zee naar Amsterdam de voordeligste condities konden bieden: Hoorn, Enkhuizen, Harderwijk, Kampen en Zwolle.

Uit de verderaf gelegen munthuizen zijn veel minder exemplaren afkomstig. Het hoogtepunt in de productie valt in de jaren 1630—1690, daarna treedt een vrij snelle achteruitgang op tot in 1713 de laatste exemplaren werden afgeleverd.

Deze ontwikkeling maakt begrijpelijk, dat de leeuwendaalders ondanks een zo enorme en gestadige productie toch tamelijk zeldzaam zijn: de beide hoofdbronnen van onze collecties falen hier. Bij de intrekking van het geld uit de tijd van de Republiek ca. 1845 waren geen leeuwendaalders meer in circulatie, evenmin plegen zij — behalve de alleroudste Hollandse van 1576 — voor te komen in de muntvondsten. Het is er dan ook nog ver van af, dat alle blijkens de rekeningen geslagen jaargangen bekend zouden zijn. De vondsten in het midden-oosten, die zo rijk blijken aan hier onbekende exemplaren¹¹⁾, vormen dan ook een hoogst waardevolle aanvulling, die wellicht mettertijd tot een redelijke completering van ons materiaal en daarmee tot een betere kennis van de productie van deze merkwaardige muntsoort zal kunnen leiden.

H. ENNO VAN GELDER

¹⁾ Zie: Jaarboek Munt- en Penningkunde 35 (1948), p. 27.

²⁾ Ten onrechte worden wel als leeuwendaalders betiteld de Utrechtse Unie-daalder van 1579, waarop de gekroonde en gewapende Generaliteitsleeuw voorkomt.

³⁾ Zie bijv. de vondst Lippenhuizen 1957 in Jaarboek voor Munt- en Penningkunde 44 (1957).

Veiling Schulman

Gedurende de week van 3 tot 8 maart kwamen bij de firma Schulman te Amsterdam een reeks bijzonder belangrijke collecties onder de hamer. De belangstelling bleek te groot voor de van ouds bekende veilingzaal aan de Keizersgracht, zodat een grotere zaal aan het Molenpad in gebruik genomen moest worden, waar de talrijke aanwezigen een uitstekende accommodatie vonden.

Op 3 maart werd een collectie Nederlandse munten verkocht, waaronder vooral een lange reeks zeldzame leeuwendaalders en een speciale collectie Zeeuwse munten de aandacht vroegen. Alle stukken vonden zonder moeite hun weg naar openbare en particuliere verzamelingen; vooral voor goed bewaarde exemplaren werden hoge prijzen betaald. Verrassend groot was de belangstelling voor de kleine groep middeleeuwse munten, waaronder zeer zeldzame stukken voorkwamen: no 535 Almelo f 260.—; no 549 Koevorden f 330.—; no 704 halve gouden rijder van Brabant f 390.—; no 738 Gennep f 285.—; no. 742a halve nobel van Vlaanderen f 1050.—.

De beide volgende dagen waren gewijd aan de familiepenningen uit de collectie Van Kerkwijk en de algemene penningen uit de collecties Van

Kerkwijk en Menso. Een zo volledige reeks Nederlandse familiepenningen was nog niet eerder voorgekomen, zodat de met veel zorg bewerkte catalogus ook in de toekomst een waardevol repertorium zal blijken te zijn. Deze stukken werden voor een belangrijk deel verworven door open-

J. Smeltzing, Overlijdenspenning

bare collecties, terwijl andere hun weg terug vonden naar de familie zelf. Van de algemene penningverzamelaars daarentegen was de interesse beneden de verwachtingen, zowel voor de dikwijls bijzonder fraaie gegraveerde stukken uit de 17e eeuw als voor de inderdaad minder aantrekkelijke geslagen late exemplaren. Het prijsverloop was, zoals niet anders verwacht werd, bijzonder wisselvallig: er werd zowel ver boven als belangrijk beneden de taxaties toegeslagen. Fraaie en zeldzame stukken brachten in het algemeen hoge prijzen op: no 861 Van Abeele f 500.—; no. 888 door een anonieme Gorcumse graveur f 310.—; no 1009 door Che-

⁴⁾ Een uiteenzetting van de Gelderse muntmeester over dit laatste punt: Tijdschrift Munt- en Penningkunde 19 (1911), p. 150.

⁵⁾ Bijv. de vondst Gees 1955, in Jaarboek voor Munt- en Penningkunde 42 (1955), p. 109.

⁶⁾ J. van Kuyk en H. Enno van Gelder, De penningen en het geld van den tachtjarigen oorlog (1948), p. 30.

⁷⁾ Zie de lijst van Italiaanse leeuwendaalders in Jaarboek Munt- en Penningkunde 24 (1937), p. 57 en 25 (1938), p. 1.

⁸⁾ In de munthandel verscheen onlangs een exemplaar met klopp van Alofe de Wignancourt (1601—1622).

⁹⁾ Zie F. W. Hasluck, „The Levantine Coinage” in Num. Chronicle 5e serie 1 (1921), p. 49—52.

¹⁰⁾ H. Enno van Gelder, Munthervorming tijdens de Republiek (Amsterdam 1949), p. 25, 102 en 170.

¹¹⁾ Zie bijv. de vondst Beyrouth: Jaarboek Munt- en Penningkunde 36 (1949), p. 175.

valier f 200.—; no 1042 door Van Tilburg f 350.—.

Veel ruimer was de belangstelling voor de algemene penningen, waarvoor dikwijls zeer hoge prijzen betaald werden, wat voor de opvallend fraaie exemplaren wel begrijpelijk was: no 1606 Lutma Vrede van Munster f 1510.—; diverse triumfpenningen tussen f 100.— en f 200.—; fraaie plaquettepenningen tussen de f 300.— en f 500.—. Een verrassing was de prijs die betaald werd voor no 1714 portret van een Amsterdamse opperrabijn: f 2525.—.

Fel omstreden waren de bijzonder fraaie penningdozen: de nummers 1516 en 1519—22 brachten ieder f 550.— of meer op. Evenzo de kalenderpenningen no 1555—58, die voor ongeveer f 250.— per stuk weggingen.

Gedurende de volgende dagen werd de uitgebreide collectie Menso bestaande uit buitenlandse munten, in de eerste plaats Duitse, verkocht. Voor de fraaie en in het algemeen bijzonder goed geconserveerde en dikwijls zeldzame exemplaren bestond weinig belangstelling onder de Nederlandse verzamelaars, maar des te meer uit het buitenland. Er werden dan ook voor goede stukken wederom, evenals vorige jaren, zeer hoge prijzen betaald, waaronder no 3152, 5 dukaten van Brandenburg voor f 2800.— en no 3228, noedmunt van Ulm voor f 3125.—.

Minder bevredigend was het interesse voor de kleine collectie antieke munten, die op de laatste middag geveild werd, waarvan vooral onder de Griekse munten nogal wat onverkocht bleef.

Zeer hoge prijzen werden tenslotte voor de numismatische boeken betaald, waarnaar de vraag onverzadigbaar blijft, zodat de prijzen ieder jaar met sprongen omhoog gaan: een verblijdend teken van groeiende belangstelling voor een degelijke bestudering der collecties.

Pennningen door de Gemeente 's-Gravenhage aan Koningin Elizabeth aangeboden

Bij het bezoek van koningin Elizabeth aan 's-Gravenhage zijn Haar door het gemeentebestuur van 's-Gravenhage vier 17e-eeuwse penningen aangeboden, die betrekkingen tussen Nederland (Den Haag) en Engeland symboliseren, nl.:

- 1) De ontvangst van Maria, prinses van Engeland, bruid van stadhouder Willem II, penning door Dadler.
- 2) De plaquette-penning door Van Abeele, voorstellende de jonge Prins Willem III met verenhoed en zijn moeder Maria.
- 3) Het vertrek van koning Karel II uit Scheveningen naar Engeland, door Van Abeele.
- 4) Een zeer zeldzame en prachtige penning met borstbeeld van de koning-stadhouder Willem III, door Roettiers.

VERENIGING VOOR PENNINGKUNST

De reeds aangekondigde jaarvergadering zal op vrijdag 2 mei 1958 worden gehouden in het Kon. Penningkabinet te 's-Gravenhage. De agenda, die o.a. een causerie van prof. V. P. S. Esser te Amsterdam bevat, zal binnenkort aan de leden worden toegezonden.

Het modelé van de penning 1958 door de bekende Amsterdamse medailleur prof. Fred. Carasso is inmiddels gereed gekomen. De geslagen penning, gewijd aan het „Delta-plan”, zal binnen afzienbare tijd aan de leden worden toegezonden.

KONINKLIJK PENNING- KABINET

Nieuwe behuizing

Op 1 maart werd het Kabinet van de reeds lang te klein geworden behuizing aan het Lange Voorhout overgebracht naar een ruimer pand: Zeestraat 71b (tel. 180957). Het is voorlopig wederom geopend voor het verkrijgen van inlichtingen en voor het raadplegen van de bibliotheek, benevens — na voorafgaande afspraak — voor het bestuderen van gedeelten van de collecties. Over enige tijd zal ook de expositiezaal worden geopend, waar telkens een keuze uit de collecties voor het publiek tentoongesteld zal worden. Dan zal eindelijk na een gedeeltelijke sluiting van 16 jaar het Kabinet weer zijn functie als museum volledig kunnen vervullen.

Familiepenningen

Dank zij een belangrijke steun van de Vereniging Rembrandt kon op de veiling van de verzameling-Van Kerkwijk op 4 en 5 maart een groot aantal familiepenningen voor het Kon. Penningkabinet gekocht worden. Uit de unieke verzameling door de oud-directeur van het Kabinet met grote kennis van zaken en volhardendheid gedurende lange jaren werd bijeengebracht, ging het overgrote deel van de aan het Kabinet ontbrekende typen in de rijksverzameling over. Tezamen met de reeds aanwezige series bevat het Kabinet thans een vrijwel volledig overzicht van de in ons land sedert de 16e eeuw uitgegeven gegraveerde, gegoten, geslagen en in plaquette-techniek vervaardigde familiepenningen, waarmede tevens het resultaat van Van Kerkwijks jarenlange inspanning blijvend bewaard blijft.

Gorcums graveur, Heer Jan I van Arkel, penning voor een 17e eeuwse naamgenoot

DOCUMENTATIE — VAN KERKWijk

Gedeeltelijk door aankoop op de veilingen, gedeeltelijk door legaat is het Kon. Penningkabinet in het bezit gekomen van het grootste deel van de door A. O. van Kerkwijk tijdens zijn lange leven bijeengebrachte documentatie op alle gebieden der numismatiek. Deze kan thans daar voor allerlei onderzoeken worden geraadpleegd. Een korte inhoudsopgave kan een indruk geven van de rijkdom van dit materiaal.

A. Aantekeningen.

1. Betreffende vnl. Nederlandse muntgeschiedenis, bevattend afschriften en excerpten van archivalia en andere bronnen, beneven fragmenten van beschrijvingen door andere onderzoekers (o.a. O. Keer en W. J. de Voogt). Geordend naar provincies in 15 portefeuilles en 16 cahiers.
2. Afschriften van archiefstukken betreffende de Nederlandse muntgeschiedenis, vnl. uit de archieven van Staten-Generaal, Generaal-meesters en Staten van Holland. Chronologisch geordend in 6 portefeuilles en 22 cahiers.
3. Betreffende gedrukte Nederlandse muntordonnanties, geput uit eigen collecties (zie no. 11) en diverse catalogi. Chronologisch geordende fiches in kaartenbak.
4. Betreffende Nederlandse medailleurs, goudsmeden, en muntbeambten. Alfabetisch geordende fiches (24 portefeuilles).
5. Betreffende portretten van medailleurs, muntbeambten en numismatici, geput uit literatuur en catalogi (vgl. no. 21). Alfabetisch geordende fiches (1 portefeuille).
6. Betreffende bewaarde brieven van numismatici, vnl. geput uit no. 18. Alfabetisch geordende fiches (1 portefeuille).
7. Betreffende handschriften op het gebied der numismatiek, vnl. geput uit veilingcatalogi. Alfabetisch geordende fiches (3 portefeuilles).
8. Betreffende Nederlandse penningen voorkomend in openbare verzamelingen of beschreven in veilingcatalogi en andere werken. Chronologisch geordende fiches (40 portefeuilles).
9. Betreffende prenten, waarop munten en penningen zijn afgebeeld, geput uit prent- en pamflettencatalogi. Chronologisch geordende fiches (1 portefeuille).
10. Afschriften van gedichten op penningen, geput uit gedrukte publicaties. Chronologisch geordend (1 band en 1 bundel fiches).

B. Gedrukte werken.

11. Gedrukte, vnl. Nederlandse muntordonnanties (vele met afbeeldingen): ca. 400 stuks in boekvorm en ca. 260 stuks in plano gedrukt.
12. Nederlandse muntordonnanties (knipsels uit Plakkaatboeken). Chronologisch geordend (2 portefeuilles).

13. Verzameling gedrukte muntmeesterinstructies (1 pak).
14. Gedrukte verklaringen bij penningen, vnl. 18e eeuw (1 map).
15. Gedrukte bruiloftszangen, enz. behorende bij familiepenningen (1 map).
16. Prospectussen van penningen en van boeken op numismatisch gebied (1 map).
17. Gedrukte levensberichten van numismatici. Alfabetisch geordend (2 portefeuilles).

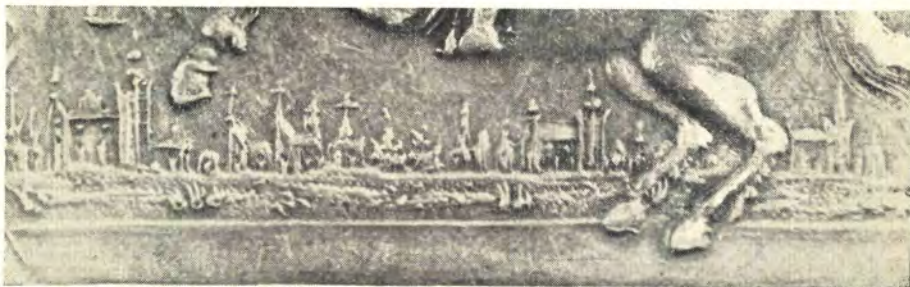
C. Handschriften.

18. Collectie brieven van medailleurs en numismatici. Alfabetisch geordend (2 portefeuilles).
19. Tekst van voordrachten over gildepenningen, spotpenningen, rekenpenningen en nootmunten met bijbehorende systematisch geordende afbeeldingen (foto's en gravures) (4 mappen).
20. Handschriften van numismatici uit de 17e, 18e en 19e eeuw, meest met pentekeningen geïllustreerd. Slechts een keuze hieruit kan met name worden genoemd:
 - a. K. van Alkemade en P. Schelling, „Hollantsche Munt-Chronijck en geld-beeldenaer” (ca. 1700);
 - b. D. Groebe, „Recht om geld te munten van de bijzondere landschappen en steden der Vereenigde Nederlanden” (ca. 1830);
 - c. J. Houten, Catalogus van de collectie W. E. Rijnbende (12 delen), grondslag voor de veilingcatalogus van 1890;
 - d. E. van Houwelingen, „Penninckboeck” 1597 met talrijke aanvullingen in hs. van de auteur;
 - e. G. van Loon, „Historisch verhaal, dat het graafschap van Holland altijd een leen des Duytschen Rijks geweest is.” Leiden 1748;
 - f. F. van Mieris, Tekeningen gediend hebbend voor de gravures in zijn „Beschrijving der Bisschoppelijke Munten en Zegelen van Utrecht”, 1726 benevens een ex. van dit boek met talrijke aantekeningen van zijn hand.
 - g. J. C. W. Saft, „Verzameling van afbeeldingen der Gilden- en Toegangspenningen enz. der stad Amsterdam” (ca. 1850);
 - h. B. van Santen, „Chronologia numismatica”, 1657 (afschrift uit de 18e eeuw);
 - i. C. S. van Schagen, „Calculi rationum XVII Provinc. Belg.” (17e eeuw);
 - j. A. Schoemaker, „Schouburg der Nederlandsche Gedenk- en Rekenpenningen mitsgaders de Nootmunten” (ca. 1700);
 - k. A. Schoemaker, „Beschrijving van 't nootgeld, veltmunten enz.” (ca. 1700);
 - l. J. C. Schultz Jacobi, „Avondmaalstekens” (ca. 1850);
 - m. F. de Thoms, Toelichtende tekst bij de verzameling van afbeeldingen van zijn collectie (latijnse tekst).

D. Tekeningen, prenten en foto's.

21. Portretten van medailleurs en numismatici: foto's, gravures, en foto's van schilderijen. Alfabetisch geordend in 24 mappen.

22. Ontwerpen voor penningen: tekeningen en foto's van tekeningen (1 map).
23. Afbeeldingen van voorwerpen betrekking hebbend op de geschiedenis van het muntwezen en het muntverzamelen: gravures en foto's (1 map).
24. Afbeeldingen van personen, die penningen dragen: gravures en foto's van schilderijen (1 map).
25. Afbeeldingen van munten en penningen: gravures, foto's, knipsels uit boeken en veilingcatalogi.
Chronologisch geordend in 12 mappen.
26. Verzameling tekeningen en prenten betrekking hebbend op numismatiek en glyptiek (2 portefeuilles).
27. Verzameling ex-libris van numismatici (1 portefeuille).

Onlangs verwierf het Kon. Penningkabinet op de veiling bij Schulman een penning „Inname van 's-Hertogenbosch en Wezel” door W. Versteegh, die als type geheel aansloot bij de penning Roovers, Triumfpenningen no. 10, doch aan de voorzijde niet alleen kleine variaties vertoonde in het zadelddek en tuigage van het paard, waarop Frederik Hendrik is gezeten, doch tevens een ander stadssilhouet op de achter-

grond. Wij kunnen na vergelijking met prenten gevoeglijk aannemen, dat hier het silhouet van 's-Hertogenbosch op voorkomt, terwijl het in de Triumfpenningen no. 10 en 11 aangegeven silhouet niet dat van 's-Hertogenbosch, doch dat van Wezel is. De keerzijde van de nieuwe aanwinst is gelijk aan Roovers no. 10. T.z.t. hoop ik op deze stukken nader terug te komen.

N. Z.

NUMISMATISCHE KRINGEN

Kring Amsterdam

(Secretariaat: Keizersgracht 448)

96e bijeenkomst op 8 januari 1958 —

Op deze bijeenkomst toonde mevrouw Delprat haar prachtige collectie 17e eeuwse penningen en vertelde in het kort bijzonderheden daarover.

Daarna behandelde de heer Zwager „enige portretten uit de Romeinse burgeroorlogen” en liet door zijn boeiende causerie de figuur van Julius Caesar voor ons tot leven komen.

97e bijeenkomst op 12 februari 1958 —

In verband met de unieke verzameling familiepenningen van wijlen de heer A. O. van Kerkwijk, die de heer Schulman voor veiling onder zijn hoede had, besprak deze de mooiste stukken uit deze verzameling, terwijl tevens van de markantste stukken een filmstrook werd getoond.

98e bijeenkomst op 12 maart 1958 —

De heer H. Mabesoone gaf een algemeen overzicht van de munten van stad en provincie Groningen, geïllustreerd met exemplaren uit zijn eigen collectie.

Kring 's-Gravenhage

(Secretariaat: Zeestraat 71b)

91e bijeenkomst op 22 januari 1958 —

De heer Lod. S. Beuth sprak over „Inflatie in de Munt”. Hij gaf uitvoerige overzichten over de vellon-inflatie in Spanje in de eerste helft van de 17e eeuw, de koper-inflatie in Zweden ten tijde van Karel XII en de papier-inflatie in Frankrijk tijdens de werkzaamheid van John Law. Hij knoopte hieraan vast beschouwingen

over inflatie in het algemeen en over de huidige situatie in ons land in het bijzonder.

92e bijeenkomst op 13 februari 1958 —

De heer A. C. Haak hield een voordracht met lichtbeelden over „Conservatisme in de Romeinse staatscultus”. Volgens spreker kan men in de Romeinse Keizertijd nog duidelijk de invloed van de oude primitieve Romeinse religie waarnemen. De voorstellingen op de munten van de keizertijd zijn geen personificaties van ideeën, nog minder van goden, het zijn de oud-Romeinse numina, d.w.z. de mysterieuze krachten.

93e bijeenkomst op 27 maart 1958 —

Dr. H. Enno van Gelder besprak de documentatie door de oud-directeur A. O. van Kerkwijk bijeengebracht en thans door het Kon. Penningkabinet verworven. Elders in dit nummer wordt hiervan een overzicht gegeven.

Kring Groningen

(Secretariaat: Nieuweweg 12)

36e bijeenkomst op 5 februari 1958 —

De heer J. Schulman hield een inleiding voor ons over het ontstaan van zijn bekende catalogi. Het samenstellen van een catalogus neemt ongeveer 6 maanden in beslag en daarom kunnen er ook maar 2 veilingen per jaar gehouden worden. Na afloop van deze inleiding werd er door de heer Schulman een kleine veiling gehouden van door hem meegebrachte munten. Er werd grif gekocht, de opbrengst was iets meer dan f 1000.—. 10% van de opbrengst werd door de heer Schulman afgestaan ten bate van de kas van onze Kring. De avond was alleen toegankelijk voor leden van de Kring, introductie werd niet toegestaan.

37e bijeenkomst op 12 maart 1958 — Onze voorzitter, de heer B. van Has-selt, hield een inleiding over het „klein brons” van Herodes Agrippa 37—44 a.d., gedocumenteerd aan de hand van door hem meegebrachte exemplaren. Het was een zeer ge-slaagde avond, er werden veel vra-gen gedaan en er was een zeer in-teressante gedachtenwisseling.

Kring 's-Hertogenbosch
(Secretariaat: Markt 4a, Eindhoven)

6e bijeenkomst op 16 december 1957 — De heer Lod. S. Beuth, Amster-dam, hield een zeer boeiende lezing over het onderwerp „Inflatie in de Munt”. Bovendien werd een hoogst belangwekkend muntenmateriaal ge-toond, o.a. de ontwikkeling van de Nederlandse Stuiver vanaf de mun-ten van Karel de Grote tot heden en die van de Nederlandse Gulden van-af de gouden „Fiorino” van Florence ca. 1300.

7e bijeenkomst op 16 januari 1958 — Dr. A. J. Bemolt van Lochem Slate-rus uit Amsterdam hield een zeer interessante lezing over penningen uit de tijd van Koning Willem II. De lezing werd geïllustreerd met een aantal prachtige penningen uit eigen collectie alsmede een aantal boeken en (zeer oude) kranten.

8e bijeenkomst op 20 februari 1958 — 's Rijksmuntmeester was zo vrien-delijk de kring in 's Rijksmunt te Utrecht uit te nodigen, waar het muntenkabinet werd bewonderd, na-dat de muntmeester Dr. J. W. A. van Hengel een inleidende causerie had gehouden over de historische ont-wikkeling van het slaan van munten in Nederland in de loop der eeuwen.

9e bijeenkomst op 20 maart 1958 — De heer J. Vinkenburg hield een uit-stekend gedocumenteerde lezing over de Munten van Nederlands-Indië tot en met de periode van de V.O.C.

BUITENLANDS NIEUWS

Enkele nieuw uitgekomen munten uit de laatste jaren zijn o.a. de volgende:

1956

Egypte	5 Piastres.
—	50 Piastres. Revolutie.
—	25 Piastres. Suez Kanaal.
Hongarije	25, 20, 10 Forint. 10 jaar Volksrepubliek.
Nepal	1, $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ rupee.
Liechtenstein	Gouden 50 en 25 Franken. Huwelijk.

1957

Jersey	$\frac{1}{4}$, $\frac{1}{12}$ shilling.
Oostenrijk	25 Schilling. Mariazell.
—	10 Schilling.
Ceylon	5 en 1 rupee.
Tsjecho-Slowakije	10 Korona. 250 jaar Techn. Universiteit.
—	10 Korona. Comenius.
Egypte	25 Piastres. Parlementsgebouw.
Engeland	Elizabeth II. Gouden 1 Pond.
Saudi Arabië	Abdul Aziz. Gouden 1 Pond.
Turkije	Gouden 100 piastres.

M. C. HIRSCH A.B. (Harry Glück)

Regeringsgatan 59, Stockholm

Telephon 11 05 56

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

B. A. SEABY LTD. · MUNTEN EN PENNINGEN

65, Great Portland Street, LONDEN, W. 1.,

Uitgevers van: "SEABY's Coin and Medal Bulletin" — Numismatische artikelen
en prijslijsten. Prijs 7/6 d. per jaar.

Zojuist verschenen: "Roman Coins and their Values" door H. A. Seaby,
gebrocheerd 10/6d., linnen band 14/—.

Catalogue of Coins of Great Britain & Ireland,
1958 edition, paper 8s.6d, cloth 12s.6d.

Een lijst van onze andere Numismatische publicaties op aanvraag.

Monnaies et Médailles - Jetons - Sceaux - Décorations
Librairie numismatique

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. Capital 400000 fr. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 29-32 - R.C. 311.055 B.

P. & P. SANTAMARIA

NUMISMATICA

ROMA

PIAZZA DI SPAGNA 35

HANS M. F. SCHULMAN (Zoon van Maurits Schulman, Amsterdam)

545 Fifth Avenue - NEW-YORK - 17 N.Y. U.S.A.

MUNTEN, MEDAILLES, DECORATIES, NUMISM. BOEKEN

Grote voorraad, ook van Nederlandse Munten en Penningen

Geregelde veilingen - Vraagt mijn prijslijsten

N.V. „KONINKLIJKE-BEGEER” VOORSCHOTEN
(HOLLAND)

PENNINGEN — EDELSMEEDWERKEN

RIDDERORDEN EN ERETEKENEN

SPORTMEDAILLES EN INSIGNES

JACQUES SCHULMAN - Keizersgracht 448 - AMSTERDAM

Expert-Numismaat

MUNTEN EN PENNINGEN VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT OP HEDEN

EXPERTISE - VERKOOP - INKOOP - VEILINGEN

LEVERANCIER VAN RIDDERORDEN EN ERETEKENEN

Uitgever van: Handboek Nederlandsche Munten 1795-1945 f15.— + f0.25 porto

Munten Nederlandsche Gebiedsdeelen Overzee 1601-1948 f25.— + f0.35 porto

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 24392

MUNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

HEINRICH PILARTZ

MUNTHANDEL

KEULEN

KLINGELPÜTZ 16 — TEL. 215404

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du
Tribunal Civil de la Seine
PARIS 9e
7, Rue Drouot

MONNAIES ET MEDAILLES

DR. BUSSO PEUS

MUNZENHANDLUNG

FRANKFURT AM MAIN

NEUHAUSZSTRASSE 13 — TEL. 59 24 61

SPINK AND SON, LTD. *gevestigd sinds 1772*

FRAAIE MUNTEN EN PENNINGEN
NUMISMATISCHE BOEKEN ENZ.

Uitgever van het maandblad "Numismatic Circular"
Abonnementsprijs 10sh. = f 5.50 per jaar

5. 6 & 7 KING STREET — ST. JAMES'S — LONDON S.W.1.

Tel.: Whitehall 5275

Telegramadres: Spink, London

MAISON CLEMENT PLATT

MARCEL PLATT succ^r

19 Rue des Petits Champs PARIS 1e

MONNAIES — MEDAILLES
JETONS — DECORATIONS
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
ANTIQUITES ARCHEOLOGIQUES

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van: Erich Cahn, Dr Herbert Cahn

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen

Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

GERHARD HIRSCH

NUMISMATIKER

MÜNCHEN-2 — PROMENADEPLATZ 10

ANKAUF — VERKAUF — VERSTEIGERUNGEN

OSCAR RINALDI & FIGLIO

NUMISMATEN

VERONA — Casa di Giulietta — ITALIA

Uitgevers van het blad „ITALIA NUMISMATICA”

Abonnementsprijs per jaar: Lire 1250

DE GEUZENPENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

8e JAARGANG

No 3

JULI 1958

TWEE 6e-EEUWSE MUNT- VONDSTEN UIT NEDERLAND

*Inzending van de Kon. Penning-
kabinetten van Nederland en van
België.*

De directies van de Kon. Penningkabinetten van Den Haag en Brussel hebben mij het vererend verzoek gedaan twee muntvondsten uit hun collecties aan het franse publiek te presenteren.

Deze twee muntvondsten zijn archeologische en economische documenten van groot belang. De oudste, gevonden te Velsen (N.H.) in 1866 en in datzelfde jaar gepubliceerd door de grote Nederlandse numismaticus P. O. van der Chijs, is nagenoeg onopgemerkt gebleven door historici en numismatici. De tweede, te Escharen (N.B.) in 1897 tevoorschijn gekomen, is gepubliceerd door Dr. C Wilde en Dr. H. J. de Dompierre de Chaufepié in 1898, maar Maurice Prou en Raymond Serrure verklaarden de stukken waaruit hij bestond, voor vals. Ik heb onlangs deze vondst in Brussel en Den Haag zorgvuldig onderzocht en ik heb mij van zijn absolute echtheid kunnen overtuigen. Deze mening wordt volkomen gedeeld door de heren H. Enno van Gelder en F. Baillon, directeuren, mevrouw A. N. Zadoks-Jitta en mej. Lallemand, conservatrices aan deze Penningkabinetten. Deze tentoonstelling moet worden beschouwd als een rehabilitatie van dit document en ik ben verheugd dat door een samenloop van omstandigheden dit eerdere herstel plaats heeft in Frankrijk,

De Redactie heeft tot haar genoegen Prof. Lafaurie, verbonden aan de Sorbonne en aan het Cabinet des Médailles, bereid gevonden zijn belangrijk opstel over twee Nederlandse muntvondsten in de catalogus van de numismatische tentoonstelling te Parijs (zie Buitenlands Nieuws) aan de Geuzenpenning ter publicatie — in vertaling — af te staan.

DE GEUZENPENNING

DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE

van het Kon. Ned. Genootschap voor
Munt- en Penningkunde
en van de Vereniging voor
Penningkunst

REDACTIE

Dr A. N. Zadoks-Josephus Jitta
Dr H. H. Zwager
Dr. J. Vinkenburg

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman
Keizersgracht 448
Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van
een der beide verenigingen
f 3.— per jaar

ADVERTENTIES

$\frac{1}{4}$ pagina f 50.— per jaar

POSTREKENING 31187 t.n.v.

Kon. Nederlands Genootschap
voor Munt- en Penningkunde
Amsterdam

waar een ietwat overijlde veroordeling was uitgesproken.

Muntvondst van Velsen.

Deze muntvondst, die het eigendom is van het Kon. Penningkabinet in Den Haag, is in 1866 te Velsen gevonden bij de aanleg van het Noordzeekanaal.

Hij bestaat uit 5 solidi ten name van Justinianus I, waarvan 1 in Italië, 1 in Constantinopel en 3 zeer „barbaarse” in een onbekende streek zijn geslagen, en uit 11 trientes: waarvan 4 van het zgn. boucle-perdu type, door de Franken geslagen (één te Trier), 3 in andere stijl, ook aan de Franken toe te schrijven, 3 uit Noord-Gallische muntplaatsen en ten slotte één met het monogram van Nantes.

De solidi en de trientes, waarop de keizersnaam leesbaar is, dragen de titulatuur van Justinus I, Justinianus I en Justinus II. De andere stukken zijn imitaties, die alleen door de stijl van de locale stempelsnijders en de onbegrijpelijke omschriften verschillen van hun beter uitgevoerde prototypen.

De homogeniteit van de keizerlijke stukken, het ontbreken van munten uit de Provence — hoewel één uit Italië komt, en de afwezigheid van munten ten name van Tiberius Constantijn en Mauricius Tiberius laten het toe als verbergingsdatum 570-575 te opperen. Deze kleine muntvondst geeft een zeer kostbare bijdrage tot de economische geschiedenis van het begin van het laatste kwart der 6e eeuw en vormt een baken voor de datering van de eerste individuele locale munten van merovingisch Gallië.

Voor de inventaris van deze vondst, vgl: P.O. van der Chijs, *De Munten der Frankische en Duitsch-Nederlandsche Vorsten*, Haarlem 1866, p. 253-260, pl. XXII, 11-15, XXIII.

Muntvondst van Escharen.

Deze schat is gevonden op 16 april 1897 in een karrevracht zand uit een veld, gelegen op ongeveer 100 meter afstand van de parochiekerk van Escharen (N.Br.), ten zuidwesten van Nijmegen, op de linker oever van de Maas.

Op 14 juni 1897 vraagt de toenmalige directeur van het Kon. Penningkabinet, Dr. H. J. de Dompierre de Chaufepié, aan de Minister toestemming naar Grave te gaan, waar de munten zich bevinden, om de stukken, die in de collectie ontbraken, aan te kopen. 36 Solidi en trientes werden verworven; 2 Trientes zijn later in het Kon. Penningkabinet gekomen met de verzameling de Man. Het Penningkabinet te Brussel heeft, met de collectie Baudoin de Jonghe, 10 stukken verkregen.

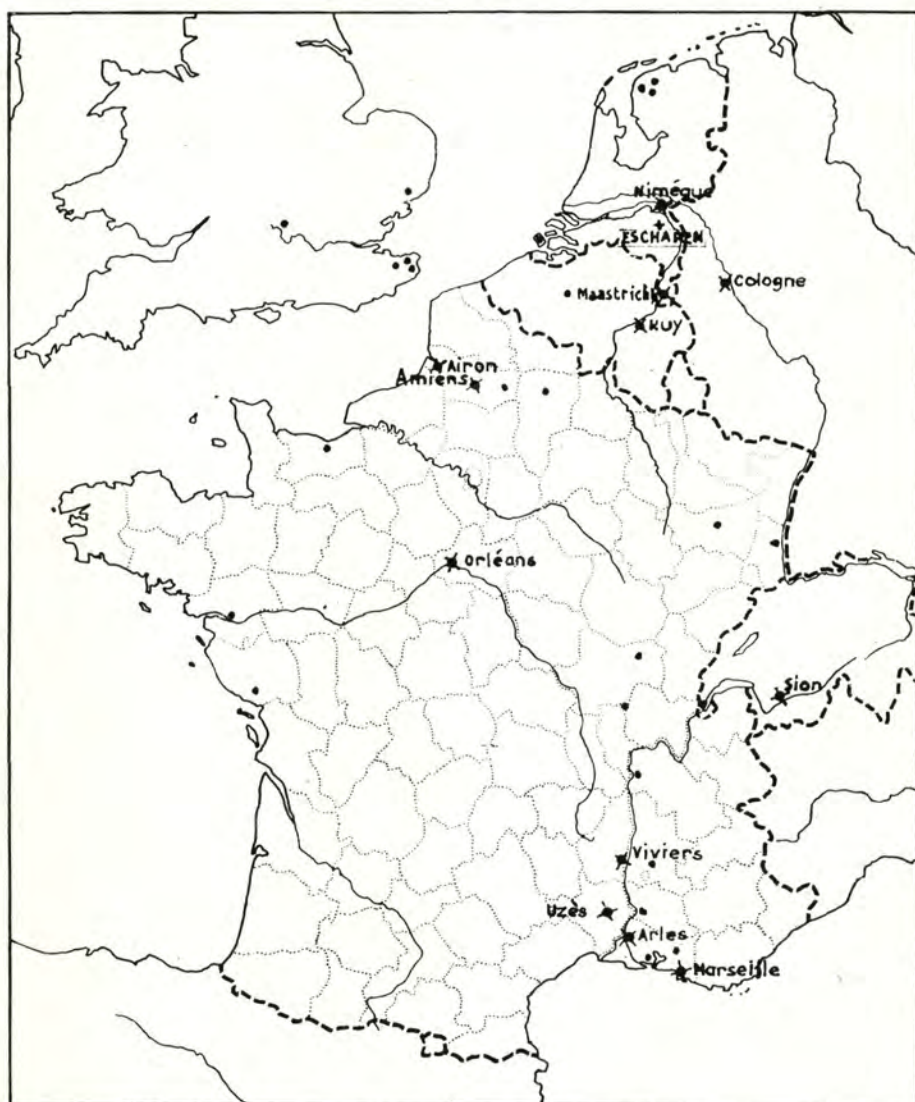
Deze serie van 48 munten wordt hier tentoongesteld; zij vertegenwoordigt alle typen van de 70 solidi en trientes waaruit de vondst oorspronkelijk bestond.

Drie hoofdgroepen zijn te onderscheiden:

1. een provençaalse groep, geslagen te Marseille, Arles, Uzès, Viviers;
2. een groep uit Rijn- en Moezeland, geslagen te Nijmegen, Keulen, Huy, Maastricht;
3. enige afzonderlijke muntplaatsen: Amiens, Airon (Saint-Vaast of Notre-Dame), Orléans, Sion en enige niet nader te bepalen muntplaatsen waaronder misschien Tiel.

De samenstelling van de eerste groep is merkwaardig homogeen: de keizersmunten en hun provençaalse nabootsing zijn ten name van Zeno, Anastasius, Justinus I, Justinianus, Justinus II en Mauricius Tiberius. De munten van Choe (Huy), Friesland en Keulen zijn van het type van die van Mauricius en kunnen in het laatste kwart van de 6e eeuw worden gedateerd.

ESCHAREN

★ Ateliers représentés dans le Trésor d'ESCHAREN.

• Trouvailles de monnaies isolées d'ateliers du midi de la Gaule.

Een aparte, zeer merkwaardige groep (7 van de 14 oorspronkelijke trientes zijn tentoongesteld) wordt gevormd door muntjes met op de voorzijde een dier (paard?) met omgewende kop en boven het achterlijf een voorwerp dat in drie punten eindigt. Op de keerzijde ziet men een krukkenkruis

op globe, met in de hoeken vier tekens, die — op een T na — nauwelijks te onderscheiden zijn en met een omschrift waarvan slechts één letter, een H, leesbaar is. Is het een monster met in drieën gesplitste staart zoals op de sceattas die gevonden zijn bij Terwispel en Hallum in Friesland,

bij Nice-Cimiez in Frankrijk? Men vergelijke het liever met de versierde rand van een bronzen emmer, te Nijmegen gevonden: men ziet er een ree galoperen om aan de jagers te ontkomen; boven haar achterlijf is een tak eindigend in een bloem met drie bladen, die zij in haar vaart doet buigen.

Al deze trientes zijn — zeer slecht — geslagen met dezelfde stempels. Het grote aantal in deze vondst wijst erop dat zij dicht bij de vindplaats zijn vervaardigd, in het huidige Nederland of België; latere vondsten van meer leesbare exemplaren zullen de herkomst misschien nader preciseren. De munttypen van deze vondst plaatsen de verbergingsdatum in de alleraatste jaren van de 6e of de allereerste van de 7e eeuw: 600-610. Deze precisering maakt het mogelijk een hele serie tot nu toe ondateerbare munten ongeveer te dateren: Orléans, Sion, Airon en vooral de serie met het hollende dier.

De bijdrage van deze vondst tot de economische geschiedenis is belangrijk: de lijst van afzonderlijke vondsten van munten uit Z. Gallië (Marseille, Arles, Viviers) maakt het mogelijk een handelsweg uit te stippelen, die Rhône en Saône volgt, en geeft blijk van hun verbreiding in het noorden van het huidige Frankrijk, in België, Nederland en het zuidoosten van Engeland. De muntvondst van Escharen, die munten bevat afkomstig van de twee uiteinden van deze handelsweg die Friesland verbindt met de grote havenstad aan de Middellandse Zee, bevestigt de gegevens van de afzonderlijke vondsten en brengt het bewijs van het in gebruiknemen van deze Gallische route.

Tegen 570-575 begint de munt van Marseille zijn werkzaamheid met munten ten name van Justinus II. In 600 verbreedt hij zijn producten tot

in Rijnland en Friesland, waar hij school maakt. Waarom deze wederopleving van Marseille op dit ogenblik? Omdat Italië het slachtoffer is geworden van de Byzantijnse herovering en de Lombardische invallen. De Brenner-pas, waarlangs de zilveren munten van de Oost-Gothen binnenkwamen, waardoor talrijke Rijnlandse grafvelden worden gedateerd, is niet meer de handelsweg die Noord- en Middellandse Zee verbindt. Rhône en Saône zijn de nieuwe handelswegen.

De anarchie die in Italië heerst, verklaart de opleving van de grote haven van Marseille, dat om aan zijn commerciële behoeften te voldoen en ook om Byzantijnse munten aan te trekken, de meest actieve munt van Merovingisch Gallië zal oprichten, de enige die de traditie van „koninklijke” munten tot het eind van de 7e eeuw zal handhaven.

JEAN LAFaurie

Voor de Catalogus van de Muntvondst van Escharen vgl.: Dr. C. Wilde en Dr. H. J. de Dompierre de Chaufepié „La trouvaille d'Escharen”, in *Revue belge de Numismatique*, 1898, p. 253-272, pl. VI-VIII.

Begravenispenning

DE BEGRAFENISPENNING VAN BARTHA WIRTZ

In de inmiddels verspreide collectie van Kerkwijk bevond zich een begrafenispenning van de op jeugdige leeftijd overleden dochter van veldmaarschalk Paulus Wirtz.

De voorzijde draagt het familiewapen met — het kan moeilijk anders — in de vier onderscheiden kwartieren twee gekruiste vuurmonden en openspringende stadspoorten. Het omschrift rond het familiewapen luidt: „Bartha Wirtz, overl: 16 Juli 1680. Out 8 Jaren 10 M 22 D.”

De keerzijde vermeldt het volgende vers:

„Begeeft mij rijkdom, staat en jeucht,
Godts liefde maakt mijn hert
verheucht.
Mijn dood kan vaders roem niet
hindren,
Zijn oorlochsdaen zijn zijn
kindren.”

Dit gedicht wekt de indruk, als vond Paulus Wirtz een dusdanig vermaak in het handwerk van de krijgsman, dat het overlijden van zijn dochttertje hem nauwelijks deerde, verzonken als hij was in het peinzen over bedreven oorlochsdaen. Tenein-

Bartha Wirtz

de hem evenwel recht te doen weder-
varen en een indruk weg te nemen,
welke de dichter zeker niet bedoelde,
volgt hieronder in het kort de le-
vensbeschrijving van veldmaarschalk
Paulus Wirtz.

Paulus Wirtz of Wurtz werd in 1612 te Husum in Holstein geboren als zoon van eenvoudige ouders. Door verdiensten opgeklommen, onderscheidde hij zich in dienst van de koning van Zweden tijdens de oorlog met Polen. Na afloop hiervan in de adelstand verheven, ontving hij de titel van Baron van Ornholm.

Later ging hij over in dienst van de Staten de Verenigde Nederlanden, die hem in 1668 benoemden tot hun tweede veldmaarschalk (Johan Maurits van Nassau was de eerste). Hij streed met wisselend succes tegen de verbonden mogendheden in 1672. Bekend is zijn vergeefse poging om de Fransen het forceren van de overgang van de Rijn bij Lobith en de verovering van de vesting Nijmegen te beletten.

In 1674 verzocht hij ontslag uit de dienst der Staten. Hij overleed te Hamburg in 1679, waar hij ter behartiging van persoonlijke belangen vertoefde. Zijn stoffelijk overschot werd in hetzelfde jaar naar Amsterdam vervoerd, waar het met grote luister in de Oude Kerk werd bijgezet, naast de graftombe van Schout bij Nacht Willem van der Zaan.

Uit het vorenstaande blijkt, dat Paulus Wirtz bereids was overleden, toen zijn dochter stierf. Er kon dus bij hem bezwaarlijk sprake zijn van hinder bij het verscheiden van zijn kind. Ongetwijfeld heeft de dichter hierop geduid en figuurlijk gesproken, toen hij de beide laatste zinsneden van zijn vers ter gedachtenis neerschreef.

Kapt. J. A. HERWEYER

Bronnen: P. J. Blok, *Geschiedenis van het Nederlandsche Volk*. J. Bosscha, *Nederlands helden-
daen te land*. J. Kok, *Vaderlandsch Woorden-
boek*. *Militaire Spectator* 1849.

De zevende Algemene Jaarvergadering van de "International Association of Professional Numismatists" werd van 23-26 Mei te Wenen gehouden. Nadat in het Paleis Pallavicini het welkomstwoord gesproken was door Dr. E. Holzmair, directeur van het muntenkabinet, werden de diverse rapporten voorgelezen en goedgekeurd. Daarna werd de prijs voor de beste veilingcatalogus voor 1957 verleend aan de firma Münzen und Medaillen A.G. Basel. Besloten werd de volgende jaarvergadering in Kopenhagen te doen plaatsvinden. Tijdens de middagbijeenkomst werden verschillende moties bestudeerd die door de leden waren ingediend. Het banket werd eveneens in het Paleis Pallavicini gehouden en door 49 personen aangezet.

Op Zondag, 25 Mei, was een excursie gearrangeerd naar Carnuntum waar enkele ruïnes werden bezichtigd, alsmede het buitengewoon mooie museum waar plaatselijk gevonden voorwerpen waren geëxposeerd, die een beeld gaven van de voorname plaats, die deze stad in de tijd der Romeinen innam.

's Avonds woonden de leden de uitvoering van „Madame Butterfly" in de Staatsopera bij.

Op Maandagmorgen werd een bezoek gebracht aan het Muntenkabinet, waar Dr. Holzmair niet alleen een commentaar gaf op de tentoongestelde stukken, doch ook enige speciale stukken had neergelegd, die normaal niet geëxposeerd worden. Hieronder waren enkele magnifieke Romeinse gouden medaillons, vele ongebruikelijke gouden en zilveren munten en penningen, en enige zeer interessante XVIIe eeuwse manuscript-catalogi van gedeelten van de collectie van het Kabinet.

Op zaterdag 7 juni werd te Lille een gemeenschappelijke vergadering gehouden van de Franse Société Numismatique en de Belgische Société Royale de Numismatique. Op deze bijeenkomst werden verschillende interessante referaten gehouden, voor de Nederlandse numismatiek is echter vooral van belang, dat thans voor het eerst sedert tientallen jaren de beroemde collectie Vernier, die aan het Museum te Lille behoort, werd tentoongesteld.

Achille Vernier was een bankier te Lille, die in het einde van de 19e eeuw een omvangrijke verzameling van munten van Vlaanderen heeft bijeengebracht. Deze schitterende collectie werd in 1900 door de stad gekocht, zij kon echter sedert de vorige oorlog niet meer bezichtigd worden. Thans is voor het eerst weer de indrukwekkende serie gouden munten uit de collectie geëxposeerd, die ondanks ontvreemding in de loop van de jaren van een aantal belangrijke stukken, nog steeds de volledige op dit gebied is.

Door de zorgen van de Société de Numismatique du Nord de la France werd onder redactie van Dr. Pierre Bastien een uitstekende catalogus van de thans aanwezige gouden munten gepubliceerd, waarin alle stukken uitvoerig beschreven en afgebeeld zijn op originele foto's (verkrijgbaar bij de trésorier, 45 rue de Lille, Lambersart (Nord); prijs 2500 frcs). Het ligt in de bedoeling mettertijd een tweede deel te laten verschijnen, dat op dezelfde wijze de zilveren munten zal beschrijven.

Op 3 en 4 juni jl. had te Madrid de jaarlijkse bijeenkomst van het Bureau van de Internationale Commissie voor Numismatiek plaats. De vergadering was voornamelijk gewijd aan de voorbereiding van het Internationaal Congres voor Numismatiek, dat in 1961 te Rome zal plaats hebben en van het numismatisch gedeelte van

het Internationaal Historisch Congres te Stockholm in 1960.

Te Stockholm zal aan de numismatiek een belangrijke plaats worden ingeruimd voor de behandeling van het probleem van de geldimport naar Scandinavië in de zg. Vikingtijd. Zweden is wel de bij uitstek geschikte plaats om het boeiende probleem, dat door de zo bijzonder talrijke vondsten van west- en midden-europese munten uit de 10e en 11e eeuw in de Oostzeelanden, gesteld wordt te behandelen, temeer omdat juist in de laatste jaren de bewerking van de honderdduizenden te Stockholm aanwezige exemplaren dankzij de samenwerking van Zweedse, Duitse en Engelse numismatici belangrijke vorderingen maakt.

Te Rome zullen de besprekingen gegroepeerd worden rondom één centraal thema „Het muntwezen van het Middellandse zee-gebied en de uitstraling hiervan in de omliggende gebieden”. Beoogd wordt op deze wijze aan de discussies een zekere eenheid te geven en de samenhang tussen de verschillende chronologische en geografische onderdelen van het algemene terrein van onderzoek naar voren te doen treden. Een aantal specialisten is aangezocht rapporten samen te stellen, die als grondslag voor de discussies zullen dienen en geruime tijd voor het Congres aan de deelnemers zullen worden toegezonden. De overige voordrachten zullen zoveel mogelijk op de gestelde problemen betrekking hebben.

Van 15 mei tot 30 juli wordt in de weidse zalen van het bij de Munt behorende Musée Monétaire te Parijs de 3e „Exposition-Concours de Numismatique” gehouden. De 1e vond plaats in 1949, de 2e in 1953 ter gelegenheid van het numismatisch congres.

Er waren ditmaal 58 inzendingen, waaronder — buiten mededinging — die van de Penningkabinetten van

Brussel en Den Haag (zie hoofdartikel) en enige andere officiële instanties. Behalve de grote verscheidenheid van onderwerp viel ditmaal op de grote zorg die aan de presentatie was besteed. Menige inzending was met kennis van zaken samengesteld, maar ook met treffende originaliteit, vernuft en smaak uitgesteld. Een hors-d'oeuvre vormde de inzending van praemonetaire documenten: ringgeld uit Dacia (Roemenië), bronzen dolfijntjes uit Olbia aan de Zwarte Zee en Scythische pijlpunten.

Op het gebied der Griekse numismatiek waren er slechts drie inzendingen, maar alle drie met geheel eigen karakter. Een keur van Siciliaanse munten, aangevuld met fotografische vergrotingen, belichtte de onvolprezen griekse muntkunst. Dat deze ook in het kopergeld tot uiting komt, toonde een inzending van bijzonder fraaie exemplaren, waarin tevens het verschil in stijl tussen meester en leerling werd aangetoond.

Een muntvondst uit Roemenië liet onbekende typen van Damastion zien.

De gallische numismatiek, die de Fransen na aan het hart ligt, werd vertegenwoordigd door een muntvondst van 64 electrum staters en een stukje goud van 330 gram.

Zeer veel aandacht is aan de Romeinse munt besteed, mede in zijn betekenis voor de archeologie. Zo was een klein vertrek, in de Provence opgegraven, waarin munten en andere voorwerpen waren gevonden, geheel gereconstrueerd op ware grootte. Nog sprekender was de inzending, waarbij op een grote plattegrond van een gallo-Romeinse villa de aldaar gevonden munten en kleine afbeeldingen van de voorwerpen benevens specimina van hun materie (scherven glas, aardewerk enz.) waren uitgesteld. Deze verwierf de eerste prijs. Beide inzendingen toonden duidelijk aan hoe de perioden van bewoning door de munten duidelijk werden

gedateerd. De geschiedenis van de romeinse as en de denarius bij Plinius, werd met stukken geïllustreerd; dezelfde inzender trachtte in een andere vitrine met zorgvuldig gewogen bronzen munten van de Antonijnen aan te tonen, dat de thans algemeen geaccepteerde indeling in as, dupondius en sestertius onjuist is. Dat het kopergeld van de gallische tegenkeizers Magnentius en Decentius uit het midden van de 4e eeuw al tijdens hun regering officieus werd nagebootst, toonde een andere eveneens bekroonde inzending. Een serie Antoniniani van Probus vestigde de aandacht op het portret.

Ook de voorstellingen op de munten kregen aandacht, zo b.v. alles wat op de romeinse cultus betrekking had en — een lichtere noot — de modes in het vrouwenkapsel volgens de keizersmunten.

Bij de middeleeuwse numismatiek trokken de muntvondsten van Velzen en Escharen zeer de aandacht. Interessant was ook de 11e eeuwse schat door het museum van Oudheden van de Seine Maritime, en die van 12e eeuwse duitse bracteaten door het museum van Lyon gebracht. Ontwikkeling en verandering van beeldenaar werden aangetoond in een uitgelezen serie van byzantijnse munten en hun barbaarse navolgingen en in een interessante reeks van Franse munten. Een aardige afwisseling bracht een groep van zegels, die nauw verband hielden met gelijktijdige munten. Een inzending gouden munten uit de periode 1250-1450 belichtten weer een ander aspect. Van enige franse muntateliers werd de langdurige werkzaamheid gedemonstreerd. Ook het nabije oosten kreeg de aandacht en wel met een merkwaardige inzending van turkse munten met menselijke figuren en gouden munten van de kruisvaarders met arabische omschriften.

Bij de moderne numismatiek viel de nadruk op de franse munten; zo wer-

den b.v. met munten, maar ook met afbeeldingen van schilderijen en sculpturen, de portretten van Lodewijk XIV onderling vergeleken.

Maar ook de munten van het groot-hertogdom Toskane en de 18e eeuwse noodmunten van Duitsland krijgen de aandacht, evenals het papiergeld. Bij de afdeling penningen, die uit acht inzendingen bestond, viel de Iconographie van Calvijn op door aantrekkelijke wijze van uitstellen. De meeste inzendingen wijdden alleen aan het behandelde onderwerp aandacht, niet aan de artistieke of kunsthistorische kant. Een uitzondering maken twee inzendingen gewijd aan de 18e eeuwse medailleur Augustin Dupré, die als schepper van de moderne penning wordt gepousseerd en aan de penningen van de Romantiek, die o.i. de grondslag vormen voor de moderne penningkunst.

De draagtekens worden evenmin verwaarloosd. Van die van de franse parlementsleden wordt een volledig overzicht gegeven evenals die van de insignes van de tanks.

Zes inzendingen behandelen plaatse-lijke numismatiek; de Munt zelf geeft afbeeldingen van koninklijke en andere officiële bezoeken aan de Munt. De metrologie is door drie inzendingen vertegenwoordigd: een zeer amussante serie Aziatische gewichten in de vorm van dieren, een fraaie collectie muntgewichtdozen waaronder een noord-nederlandse en een overzicht van de hervormingen van het gewichtssysteem in Frankrijk.

Als toegift zijn daar nog de numismatische merkwaardigheden: porcelainen munten, en penningen van ceramiek en glas.

Zo biedt deze tentoonstelling elk wat wils en boeit zij een ieder door haar verscheidenheid en smaakvolle presentatie.

KONINKLIJK PENNINGKABINET

In een vorige aflevering werd uitvoerig de geschiedenis van de Nederlandse leeuwendaalder, die zijn oorsprong vindt in een besluit van de Staten van Holland van 1575, uiteengezet. Het stemt tot voldoening thans te kunnen mededelen, dat een exemplaar van de alleroudste in ons land geslagen leeuwendaalder voor het Kon. Penningkabinet verworven kon worden, nl. de emissie zonder jaartal, zonder twijfel voorafgaand aan de gedateerde exemplaren van 1575 en 1576.

Het algemeen bekende type van de Hollandse leeuwendaalder, dat voorkomt met de jaartallen 1576 en 1577 en dat tot voorbeeld gediend heeft voor alle latere leeuwendaalders, is te danken aan het talent van de ook door zijn penningen bekend geworden Dordrechtse stempelsnijder Gerard van Bylaer. Aan deze definitieve stempel zijn echter drie verschillende, minder geslaagde stempels, voorafgegaan die, zoals uit vergelijking met het gelijktijdige kopergeld blijkt, wel afkomstig moeten zijn van Van Bylaers voorganger Dirk Jacobsz. Hiervan komt het eerste type van 1576 nog betrekkelijk veelvuldig voor (Verkade 48,2): het onderscheidt zich van de definitieve stempel doordat de ridder de andere kant opkijkt en anders gewapend is en door de wijze van tekenen van de leeuwen op voor- en keerzijde. Veel zeldzamer zijn daarentegen de beide oudere typen, één zonder jaartal en één met jaartal 1575, die wel dezelfde leeuwen vertonen, maar een spichtige haast onbeholpen getekende ridder, kennelijk een eerste poging, die dringend verbetering behoeft. De uitvoering is zo slecht, dat men wel gedacht heeft aan Italiaanse nabootsing, wat echter door de ge-

KON. NED. GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE

Zoals aan de leden reeds is medegedeeld zal de jaarvergadering van het Genootschap op zaterdag 5 juli a.s. gehouden worden te Arnhem. Tevens zal een bezoek gebracht worden aan het Huis Bergh, waar onder meer de belangrijke collectie van Berghse munten bezichtigd zal worden.

BINNENLANDS NIEUWS

De Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen gaf bij haar 150-jarig bestaan op 4 mei jl. een geslagen penning uit. Deze werd vervaardigd door Mevr. Wezelaar-Dobbelman.

Van 22 januari tot 1 april werd in het Haagse Gemeentemuseum een tentoonstelling gehouden „De Eeuw van Shakespeare, toen Elizabeth regeerde...”, waaraan het K.P.K. zijn medewerking verleende door een inzending munten, penningen en gesneden stenen. In deze inzending was vooral de invloed van de Engelse munt op de Nederlandse geldcirculatie naar voren gebracht, terwijl de penningen enkele feiten van het Nederlandse verzet tegen Spanje toonden en het samengaan van Engeland en de noordelijke Nederlanden in deze strijd.

lijkheid van de keerzijde met de latere emissie weersproken wordt. Het Kon. Penningkabinet bezat reeds lang een exemplaar met jaartal 1575; kort geleden kon hieraan om de serie compleet te maken, een exemplaar zonder jaartal worden toegevoegd, dat tot nu toe slechts uit de beroemde collectie Stephanik (Cat. no. 632, sedertdien niet meer gezien) bekend was.

VERENIGING VOOR
PENNINGKUNST

De beeldhouwer Fred. Carasso, hoogleraar aan de Jan van Eyck-akademie te Maastricht, maakte het ontwerp voor de penning „Deltaplan”, die in opdracht van de Vereniging voor Penningkunst op de ateliers van de Koninklijke-Begeer te Voorschoten werd geslagen. De voorzijde, die de titel en het jaartal bevat, doet ons de dijkwerkers zien bij hun arbeid voor de beveiliging van onze kusten. De keerzijde geeft symbolisch het doel van dit werk weer: Een dode boom, symptoom van vroeger verdronken land, staat centraal in het penningvlak en verheft zich boven nu weer droogvallend land, waarboven de zon als teken van nieuw leven opgaat. Vogels vliegen horizontaal in dit vlak, door hun vlucht en vorm de kracht en afwerende werking van de dijk benadrukkend. Een van de vogels draagt voor de boom een volle korenaar, als de duif bij Noach een teken brengend van een nieuw leven, dat groeit in het nu sterker bevestigde oude land en in land, dat wellicht opnieuw verworven wordt. De kunstenaar heeft zijn gedachte blijkbaar vooral hierop willen bepalen, al is de landwinning zeker niet het meest primaire bij dit grootse plan, waar de nieuwe zeedijken in hoofdzaak een algemeen beschermende functie willen hebben. Wij kunnen wel vaststellen, dat de bijna grimmige beslotenheid van de voorzijde in de doelbewuste, maar rustige vormen van de keerzijde een fraaie tegenpool hebben gekregen. De leden van de Vereniging voor Penningkunst, die deze penning krijgen toegezonden, zullen hem zeker gaarne aan hun collectie toevoegen.

N. Z.

F. Carasso,

Deltaplan

NUMISMATISCHE KRINGEN

Kring Amsterdam
(Secretariaat: Keizersgracht 448)

99e bijeenkomst op 9 april 1958 — Tijdens deze bijeenkomst werd een bezoek gebracht aan de Nederlandse Bank, waar de leden zeer gastvrij door de Heer Soetens ontvangen werden. De Heer Dr. van Gelder gaf een korte uiteenzetting over de Nederlandse munten uit de collectie Menso, die door de Nederlandse Bank destijds werden aangekocht en thans door de Heer Soetens tentoongesteld werden. De prachtige collectie oogste aller bewondering.

100e bijeenkomst op 14 mei 1958 — Deze feestelijke bijeenkomst werd geopend door de Voorzitter, Dr. A. J. Bemolt van Loghum Slaterus, die zeer openhartig zijn mening gaf over de achter ons liggende bijeenkomsten. Namens de leden werd aan de heer Schulman een prachtig boekwerk over Oostenrijk aangeboden en aan de gastvrouw, Mevrouw Schulman, een prachtig boekje tulpen. De Heer van Gelder sprak namens de Haagse Kring zijn gelukwensen uit en verraste de Heer Schulman met een originele map voor het bewaren van de kringverslagen. De kring 's-Hertogenbosch in de persoon van de voorzitter, Dr. Schlemper, bood bij gelegenheid van deze feestelijke bijeenkomst een grote Bosse koek aan, die door de leden in de pauze met smaak werd verorberd.

Tevens werden ter gelegenheid van dit jubileum wederom z.g. „Praemia Diligentiae” uitgereikt, en wel aan de Heren Vinkenburg en Beuth, voor hun verdiensten jegens de numismatiek. Daarop volgde een wedstrijd, waarvan de twee winnaars een keuze uit het „prijzenlaadje” mochten doen. (Dhr. ter Kuile en Burgers). De Hr. Bemolt besprak en toonde een aantal

munten en penningen, geslagen ter gelegenheid van een eeuwfeest, terwijl vervolgens aan alle leden een bronzen penninkje werd uitgereikt dat het Bestuur speciaal voor deze bijeenkomst had laten vervaardigen. Op de voorzijde staat het wapen van Amsterdam met omschrift: Numism. Kring Amsterdam en op de keerzijde: Presentiepenning 100ste bijeenkomst 14 Mei 1958.

Na de pauze werd door de Heer Forrer een quiz gehouden met betrekking tot de in omloop zijnde Nederlandse gulden, het kwartje en het 10-guldenbiljet. De winnaars waren de Heren Van der Voort en Karres, die een munt of penning mochten uitzoeken. De Heer Schulman vertelde voorts enkele anecdotes, die hem in de loop der jaren ter ore waren gekomen. Tenslotte werd door het Bestuur een toneelstukje opgevoerd, geschreven door de Heer Zwager, waarin enkele munten met elkaar spraken. Dit gesprek ging tussen een duit van Utrecht (Mevrouw Schulman), een Griekse munt uit de tijd van Pericles (Dhr. Schulman), een Zeeuwse zilveren dukaat met de dubbele lus (Dhr. Bemolt), en een valse aureus van Nero (Dhr. Zwager). Als „de verzamelaar” trad op de Heer Forrer. De Heer Schaap had hiervoor van karton zeer geslaagde afbeeldingen gemaakt.

Kring 's Gravenhage

94e bijeenkomst op 23 april 1958 — Dr. J. Vinkenburg hield een lezing over „De Muntgeschiedenis van Nederlands-Indië van 1799 tot 1811”. Op een historisch overzicht, waarbij vooral de figuur van Daendels naar voren kwam, volgde een schets van de numismatische verwickelingen van deze periode, grotendeels steunend op eigen onderzoek.

95e bijeenkomst op 29 mei 1958 —
De heer N. E. H. J. J. Zon hield een korte voordracht „Van prent en penning”, waarbij hij aan de hand van foto's van prenten en vergrote details van penningen overeenkomsten liet zien tussen beide kunstuitingen.

De varianten van de penning „Inname van 's Hertogenbosch door Frederik Hendrik” van de medailleur W. Versteegh, met verschillende stadssilhouetten, werden hierbij besproken. Een levendig debat, dat op een meer algemeen vlak lag, besloot deze inleiding.

Mevr. Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta bracht op geestige wijze een verslag uit van de „Exposition-concours, Paris 1958”, waarbij zij vooral de nadruk legde op de representatie door de verzamelaars en de wetenschappelijke interesse besprak van de hors-concours inzendingen van de musea. Voor het Koninklijk Penningkabinet was hierbij vooral de rehabilitatie van de vondst Escharen van belang.

Kring Brabant
(Secretariaat: Markt 4a, Eindhoven)

10e bijeenkomst op 17 april 1958 in de Gerestaureerde Vergaderzaal van het Provinciaal Museum te 's-Hertogenbosch — Dr. J. P. van Erp uit 's Hertogenbosch hield een boeiende en aan de hand van meegebrachte munten en penningen prachtig gedocumenteerde lezing over „Munten en Penningen van 's Hertogenbosch en het werk van van Berckel.”

Mejuffrouw C. Ingen Housz, bibliothecaresse van het Provinciaal Genootschap had in de vergaderzaal een belangwekkende tentoonstelling verzorgd van de in de bibliotheek aanwezige Numismatische boeken.

Kring Groningen
(Secretariaat: Nieuweweg 12)

38e bijeenkomst op 7 mei 1958 —
Spreker van deze avond was de heer H. Mabesoone uit Amsterdam, met als onderwerp: „Groningse munten en muntwezen”. Spreker gaf eerst een kort overzicht van de geschiedenis van Groningen. Daarna ging hij over tot de behandeling van de munten van Stad en Ommelanden. Ook de plaatsen waar deze geslagen werden kwamen onder de loupe. Hij verdeelde de Groningse munten in 3 delen, nl.: de Groninger munten, de Munten van Stad en Ommelanden en tenslotte de Ommelander munten. Stuk voor stuk werden alle munten behandeld, de graad van zeldzaamheid, het jaar waarin ze geslagen zijn, de muntplaats, de afbeeldingen en de opschriften op de betreffende munten. Voorzover ze in zijn verzameling aanwezig zijn, liet de heer Mabesoone ze onder de aanwezige leden circuleren. Voor ons Groningers in het bijzonder, was het een zeer mooie avond.

39e bijeenkomst op 4 juni 1958 —
Er was geen speciale spreker uitgenodigd. De leden was verzocht een aantal munten (en) of penningen uit hun verzameling mede te nemen en er iets van te vertellen. Verschillende leden hebben hieraan voldaan en aan de hand van de medegebrachte stukken hoorden we allerlei typische bijzonderheden hierover. Gedurende de circulatie van de besproken stukken kwamen de tongen los en werden er nog veel aanvullende opmerkingen gemaakt. Al met al een geslaagde avond met een bijzondere sfeer.

M. C. HIRSCH A.B. (Harry Glück)

Regeringsgatan 59, Stockholm

Telephon 11 05 56

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

B. A. SEABY LTD. · MUNTEN EN PENNINGEN

65, Great Portland Street, LONDEN, W. I.,

Uitgevers van: "SEABY's Coin and Medal Bulletin" — Numismatische artikelen
en prijslijsten. Prijs 7/6 d. per jaar.

Zojuist verschenen: "Roman Coins and their Values" door H. A. Seaby,
gebrocheerd 10/6d., linnen band 14/—.

Catalogue of Coins of Great Britain & Ireland,
1958 edition, paper 8s.6d, cloth 12s.6d.

Een lijst van onze andere Numismatische publicaties op aanvraag.

Monnaies et Médailles - Jetons - Sceaux - Décorations
Librairie numismatique

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. Capital 400000 fr. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 29-32 - R.C. 311.055 B.

P. & P. SANTAMARIA

NUMISMATICA

ROMA

PIAZZA DI SPAGNA 35

HANS M. F. SCHULMAN (Zoon van Maurits Schulman, Amsterdam)

545 Fifth Avenue - NEW-YORK - 17 N.Y. U.S.A.

MUNTEN, MEDAILLES, DECORATIES, NUMISM. BOEKEN

Grote voorraad, ook van Nederlandse Munten en Penningen

Geregelde veilingen - Vraagt mijn prijslijsten

N.V. „KONINKLIJKE-BEGEER” VOORSCHOTEN
(HOLLAND)

PENNINGEN — EDELSMEEDWERKEN
RIDDERORDEN EN ERETEKENEN
SPORTMEDAILLES EN INSIGNES

JACQUES SCHULMAN - Keizersgracht 448 - AMSTERDAM

Expert-Numismaat

MUNTEN EN PENNINGEN VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT OP HEDEN

EXPERTISE - VERKOOP - INKOOP - VEILINGEN

LEVERANCIER VAN RIDDERORDEN EN ERETEKENEN

Uitgever van: Handboek Nederlandsche Munten 1795-1945 f15.— + f0.25 porto
Munten Nederlandsche Gebiedsdeelen Overzee 1601-1948 f25.— + f0.35 porto

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 24392

*MUNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS*

HEINRICH PILARTZ

MUNTHANDEL

KEULEN

KLINGELPÜTZ 16 — TEL. 215404

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du
Tribunal Civil de la Seine
PARIS 9e
7, Rue Drouot

MONNAIES ET MEDAILLES

DR. BUSSO PEUS

MUNZENHANDLUNG

FRANKFURT AM MAIN

NEUHAUSZSTRASSE 13 — TEL. 59 24 61

SPINK AND SON, LTD. *Established 1772*

5. 6 & 7 KING STREET — ST. JAMES'S — LONDON S.W.1.

Tel.: Whitehall 5275

Telegrams: Spink, London

We have pleasure in announcing a forthcoming Auction Sale of COINS AND MEDALS OF GERMANY AND SCANDINAVIA, to be held on the 2nd and 3rd October, 1958. There will be about 900 lots. Catalogue and list of estimations obtainable on application.

MAISON CLEMENT PLATT

MARCEL PLATT succ^r

19 Rue des Petits Champs PARIS 1e

MONNAIES — MEDAILLES
JETONS — DECORATIONS
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
ANTIQUITES ARCHEOLOGIQUES

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van: Erich Cahn, Dr Herbert Cahn

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen
Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

GERHARD HIRSCH

NUMISMATIKER

MÜNCHEN-2 — PROMENADEPLATZ 10

ANKAUF — VERKAUF — VERSTEIGERUNGEN

OSCAR RINALDI & FIGLIO

NUMISMATEN

VERONA — Casa di Giulietta — ITALIA

Uitgevers van het blad „ITALIA NUMISMATICA”
Abonnementsprijs per jaar: Lire 1250

DE GEUZENPENNING

MUNT- EN PENNINGKUNDIG NIEUWS

8e JAARGANG

No 4

OKTOBER 1958

AFDINGEN IN DE OUDHEID, DE 7e MIME VAN HERONDAS

In een van de gedichten van de Hellenistische dichter Herondas, wiens werken in 1891 werden teruggevonden op een papyrus in Egypte, komt een scène voor waarin twee vrouwen afdingen op de prijs van twee paar schoenen. Voor het goed begrip van deze scène moeten we de relatieve waarde van de genoemde muntsoorten kennen, en numismatische hulp kan hier dus verhelderend werken ¹⁾. Hij leefde, daar hoeft geen twijfel over te bestaan ²⁾, tijdens de regering van Ptolemaeus II van Egypte (285—247), en was zo dus deelgenoot van de korte bloei van de Hellenistische poëzie in de eerste helft van de derde eeuw, waarin ook de grootste dichters als Theocritus, Callimachus en Apollonius Rhodius schreven.

In die tijd was een soort literatuur in de mode gekomen die net als Hildebrands Camera Obscura uit kopieerlust des dagelijksden levens leek ontstaan: de literaire Mime, de naam houdt verband met het Griekse woord voor imiteren. Herondas laat zijn personen danook praten over zo weinig hoogstaande onderwerpen als het kopen van een paar schoenen. Maar we moeten oppassen hier nu meteen aan realisme te denken; deze karakters zijn de ons uit de komedie bekende, als de oude koppelaarster, de luie slaaf, de naieve (of meer cynische) burgervrouwtjes. Ze hebben een ding gemeen: ze zijn alle buitengewoon afstotend, de vergelijking is dus wel eens gemaakt met de schilderijen van Adriaan Brouwer.

We moeten ons dus niet door de indruk van realisme laten meeslepen. Een waarschuwend voorbeeld is te vinden in de VIIe Idylle van Theocritus, de Idylle is een aan de Mime verwant genre. Simichidas is op weg naar een feest en ontmoet een geitehoeder, en hij herkent diens beroep aan de geur van gestremde melk die hij verspreidt. Dit wordt wel eens aangehaald om te laten zien hoe realistisch de herders van Theocritus zijn vergeleken bij de latere van de pas-

DE GEUZENPENNING

DRIEMAANDELIJKSE UITGAVE

van het Kon. Ned. Genootschap voor

Munt- en Penningkunde

en van de Vereniging voor

Penningkunst

REDACTIE

J. P. Guépin

Dr H. H. Zwager

Dr. J. Vinkenborg

REDACTIE-SECRETARIAAT

J. Schulman

Keizersgracht 448

Amsterdam-C.

ABONNEMENTSPRIJS

voor niet-leden van

een der beide verenigingen

f 3.— per jaar

ADVERTENTIES

¼ pagina f 50.— per jaar

POSTREKENING 31187 t.n.v.

Kon. Nederlands Genootschap

voor Munt- en Penningkunde

Amsterdam

torale. Maar deze ruikende herder is nu net een vermomming voor een vriend van Theocritus, tenminste, dat konkludeert men uit de merkwaardige irrealistische sfeer van het gedicht. Hier wordt dus aan een bijzonder irrealistische situatie een haast overdreven realistisch accent meegegeven; omgekeerd werden de platvloerse scènes van Herondas in een elegant en volkomen artificieel dialect geschreven, het Ionisch ³⁾.

Iets dergelijks treffen wij aan, geloof ik, bij de prijzen en munten. Kerdo, de schoenmaker, vraagt een *mna*, dat is honderd drachmen, voor een paar schoenen. Deze prijs is te vergelijken met 3 attische *mna* voor een mantel in de IIe mime, en 2 *mna*, voor de stof alleen al, voor een mantel in Theocritus' XVe Idylle. Maar in werkelijkheid waren de prijzen in die tijd op een ongekenste laagte gekomen ⁴⁾, zelfs een mantel kostte maar van 4 — 40 drachme ⁵⁾.

We zouden aan karikaturale overdrijving kunnen denken, alleen, een satire op de luxueuze kleding ligt, zeker niet in de XVe Idylle van Theocritus, waar de vrouwen ons juist als bijzonder zuinig worden geschilderd, erg voor de hand. En daarbij, er is een nog grotere moeilijkheid. Kerdo schijnt bij voorkeur in dareiken te rekenen, hij verkoopt bijvoorbeeld tenslotte de twee paar schoenen voor 7 dareiken. Nu is dat in de tijd van Ptolemaeus II een onmogelijkheid, want de dareik is na Alexander overal verdwenen, en volkomen in Egypte. De bewijzen hiervoor komen van twee kanten. In de eerste plaats is er een papyrus waaruit duidelijk blijkt dat ook in de munten het monopolie van Ptolemaeus geen uitzonderingen gedoogde: vreemd geld moest meteen worden omgesmolten ⁶⁾. Dit wordt natuurlijk door de vondsten bevestigd, ze zijn altijd homogeen Ptolemaeisch ⁷⁾.

Het noemen van dareiken moet dus op de contemporaine lezer een ar-

chaische indruk gemaakt hebben. Ik geloof dat op dezelfde manier de hoge prijzen een kleine irrealistische toets moeten brengen, juist in de meest materialistische sfeer, die van het geld. De mimen worden hierdoor minder aan een bepaalde situatie gebonden, en zo meer tijdeloos.

Maar nu hoeven we de hele transactie nog niet, met Headlam, als een grap te beschouwen; helemaal in de lucht hangen de bedragen niet, de Mime zou zijn *pointe* verliezen!

Maar laat ik eerst een korte samenvatting geven van het verloop van de onderhandeling. Twee vrouwen, Metro en een vriendin, komen in de schoenwinkel van Kerdon. Hij laat zijn mooiste schoenen te voorschijn halen, en houdt een lange alleenpraak over de misère in het beroep, de luiheid van zijn slaven en de verscheidenheid van zijn assortiment. Pas na enig aandringen verklapt hij zijn prijs: een paar kost een *mna*, dus honderd zilveren drachmen. De klanten, met ongeveinsde ontzetting, raden Kerdo aan zich een beurs te laten naaien opdat de katten zijn *mna*'s niet weg zullen pakken. Ze vragen nu de prijs van een tweede paar, wat voor Kerdo weer aanleiding vormt tot een lange uitweiding: een citherspeelster Eueteris komt, zegt hij, elke dag bidden en smeken of ze het niet voor 5 *staters* hebben mag, maar hij weigert, hij heeft een hekel aan haar omdat ze zijn vrouw uitscheldt, voor 4 *dareiken* zou hij het nog niet willen afstaan. Dan biedt hij plotseling de twee ⁸⁾ paar schoenen aan voor samen 7 *dareiken*; de schoenen worden onder allerlei complimentjes en geknor gepast, en Metro wordt, waarschijnlijk als commissie, een paar sandalen beloofd.

De dareiken zijn de gouden dareiken van de voorgangers van de Ptolemaeën in Egypte, de Perzische koningen, daar kan geen twijfel over bestaan. De *staters* zijn meer dubieus, immers, het lijkt noodzakelijk dat 4 dareiken

meer waard zijn dan 5 staters. Men kan dus, met Reinach⁹⁾ denken aan de zilveren Ptolemaeische tetradrachme, die inderdaad in de teksten vaak stater wordt genoemd; Eueteris biedt dan 5×4 is 20 drachmen. Maar het lijkt mij dat het tweede paar schoenen niet aanmerkelijk in kwaliteit kan verschillen met het eerste paar, want Kerdo hoeft nu nog niet te wanhopen aan de mogelijkheid een duur exemplaar te verkopen; voor het tweede paar zou Kerdo dus ook graag honderd drachme willen vragen, welnu, dan kan hij dus niet toegeven dat het paar in de ogen van Eueteris maar 20 waard is.

De staters zijn dus van goud. Nu hebben we de keus uit twee soorten staters in deze tijd. De ene is een muntstuk, het gouden twee drachmenstuk van 7 gr¹⁰⁾, de andere soort is een rekenmunt van 20 zilveren drachmen; deze benaming dateert uit de tijd van Alexander de Grote, toen Goud : Zilver = 10 : 1 stond, een stater was toen dus 20 drachmen waard.

*Ptolemaeus II, gouden oktodrachme.
Vz. Ptolemaeus I en Berenike I,
Kz. Ptolemaeus II en Arsinoe I.*

Wanneer we uitgaan van een muntstuk van 7 gr, dan biedt Eueteris dus voor het tweede paar schoenen 5 stater = 35 gr goud. Kerdo wil het nog niet afstaan voor 4 dareiken, een dareik weegt 8.4 gr¹¹⁾, dus samen 33.6 gr. goud. Dit is minder, zodat ook deze mogelijkheid uitgeschakeld moet worden.

Het is dus beter aan te nemen dat Eueteris de rekenmunt van 20 drachme bedoelt¹²⁾, 5 staters is dus weer een mna, Kerdo zegt dus: U vindt *f* 1.50 te hoog? Hier, ik ken iemand die elke dag komt zeuren of ze het niet voor een dáálder hebben mag!

Daar de dareiken van goud zijn, moeten we voor we verder kunnen gaan te weten komen wat de verhouding tussen goud en zilver in de tijd van Ptolèmaeus Philadelphus was. Nu zijn er aanwijzingen dat het grootste stuk, de *oktodrachme*, de waarde van 100 zilveren drachmen vertegenwoordigde, ja, vanaf het begin als een *mnaeion*, een mnastuk, was ingesteld¹³⁾. Dit verklaart de uitdrukking van de vrouw: pas op dat de katten er niet met je mna's vandoor gaan, ze bedoelt: je gouden oktodrachmen.

Dit maakt de zaak wat eenvoudiger, 5 stater is dus een oktodrachme van 28 gr goud, 4 dareiken is 33.6 gr, dus dat is inderdaad meer. Voor de twee paar schoenen vraagt Kerdo dus minstens $28 + 33.6 = 61.6$ gr goud, dat is 7.4 dareik.

Hij staat de paren tenslotte af voor 7 dareiken; de vrouwen hebben dus niet veel succes gehad met hun afdingen. Maar dat zullen ze wel niet meteen in de gaten gehad hebben, want ook al konden ze oneindig veel vlugger rekenen dan ik, dan nog zullen ze wel in de war gebracht zijn door de plotselinge ommekeer: 1 paar voor nog geen 4 dareiken, neen, nu goed dan, twee paar samen voor 7, een koopje dames!

J. P. GUÉPIN

Bibliografie:

E. Babelon, *Les Perses Achéménides etc.*, Paris 1893.

E. Babelon, *Traité des Monnaies Grecques et Romaines*, dl. I, *Théorie et Doctrine*, Paris 1901.

W. Giesecke, *das Ptolemäergeld*, Leipzig/Berlin 1930.

W. Headlam en A. D. Knox, *Herodas, The Mimes and Fragments*, Cambridge 1922.

F. M. Heichelheim, *Wirtschaftsgeschichte des Altertums*, Leiden 1938.

F. Hultsch, Die Gewichte und Werte der Ptolemäischen Münzen, in J. N. Svoronos, *Die Münzen der Ptolemäer*, dl. IV, 1908.

J. Nairn en L. Laloy, *Hérondas, Mimes*, Paris 1928.

C. Præaux, *L'Economie Royale des Lagides*, Bruxelles 1939.

S. Noe, A Bibliography of Greek Coin Hoards, *Numismatic Notes and Monographs* 78, New York 1937.

K. Regling, Dareikos und Kroiseios, *Klio* 1910.

Th. Reinach, Note sur les Monnaies dans Hérondas, in J. Nairn en L. Laloy, *Hérondas*.

A. Segre, *Circolazione Monetaria e Prezzi nel Mondo Antico*, Roma 1922.

A. Segre, *Metrologia e Circolazione Monetaria degli Antichi*, Bologna 1927.

¹⁾ Er bestaat een Vlaamse vertaling van de hand van F. V. Toussaint van Boelaere, *Herondas' Mimiamben uit het Grieksch vertaald*, Brussel 1935.

²⁾ *Pauly-Wissowa* s.v. dl. VIII 1913, kol. 1084 vv., Nairn p. 31.

³⁾ In vs. 86 wordt de Ionische maand Taureon genoemd, dat lijkt mij te verklaren als een gevolg van het gebruik van het Ionische dialect, het is niet nodig hierom de scène in een van de Ionische steden te plaatsen. Numismatisch komt het in ieder geval slecht uit: daar er geen sprake van zilveren staters kan zijn, zou men alleen kunnen denken aan

de electrum staters van Cyzicus, de gouden staters van Lampsacus of desnoods die van Philippus en Alexander, alle echter evenveel of meer waard dan een dareik (zie Babelon 1893, kol. 487, 490 en 480), terwijl toch 4 dareiken op zijn minst evenveel waard moet zijn als 5 staters. Hoofdzaak is trouwens, lijkt mij, dat de dichter schreef voor een Alexandrijns publiek (zo men wil Graeco-egyptisch, de papyrus is buiten de stad gevonden), en dus verwachtte dat zijn geïmagineerde met munten door dit publiek begrepen zou worden, natuurlijk in de veronderstelling dat dit begrip zou voortduren tot in alle eeuwigheid.

⁴⁾ Heichelheim, p. 445.

⁵⁾ Segre 1922, p. 160—170.

⁶⁾ Præaux, p. 271 vv.

⁷⁾ Noe, indices.

⁸⁾ In het verminkte vers 105 wordt een getal 3 genoemd, maar in vs. 106 staat letterlijk: „Zowel deze als deze, kijk, voor u is het 7 dareiken terwille van Metro hier”. Daar een derde paar trouwens ook aangeprezen had moeten worden, is het beter aan te nemen dat over niet meer dan 2 paar onderhandeld werd.

⁹⁾ Reinach, p. 113.

¹⁰⁾ De naam stater voor dit geldstuk blijkt o.a. uit de benaming tetrastateron voor de oktodrachme (Babelon 1901, kol. 443—445). De norm schijnt 3.63 te zijn (Giesecke p. 17) of 3.57 (Hultsch p. 7), maar dit is, gezien de zwaarste oktodrachmen van 28 gr. aan de hoge kant.

¹¹⁾ Het gemiddelde gewicht van de dareik is volgens Regling p. 105 8.35 gr., maar dit is te laag omdat vele stukken niet aan de norm van 8.42 gr beantwoorden (Regling p. 96, Babelon 1893 p. IV).

¹²⁾ Zo Segre 1927, p. 267.

¹³⁾ Papyrus Zeno 59022, uit de tijd van Ptolemaeus Philadelphus noemt mnaeia, waard 104 drachmen (dat geeft dus een tijdelijke verhouding van 13 : 1, zie Segre 1927, p. 274, zijn rekensom in n. 2 lijkt mij onzin). Suidas noemt mnaeia naar aanleiding van een gebeurtenis in 217 (Hultsch p. 16, Babelon 1901 kol. 445, hiertegen ten onrechte Giesecke p. 24).

KON. NED. GENOOTSCHAP
VOOR
MUNT- EN PENNINGKUNDE

De jaarvergadering van het Genootschap heeft op zaterdag 5 juli 1958 plaats gehad te Arnhem en 's Heerenberg. Des morgens had te Arnhem de huishoudelijke vergadering plaats, die door 33 leden werd bijgewoond. De notulen van de najaarsvergadering te Rotterdam werden ongewijzigd goedgekeurd. Tot lid werden benoemd: Dr. G. F. J. M. Bär te Ubbergen, J. van de Bor te Soestdijk, Mr. P. ten Cate te Rotterdam, A. C. Haak te 's Gravenhage, Th. van Sloten te Groningen, H. F. A. Smaaling te 's-Gravenhage en J. Sprengers te Maastricht. Tot lid van het bestuur werd bij acclamatie herkozen Jhr. Ir. A. C. von Weiler.

Dr. A. N. Zadoks-Josephus Jitta gaf de wens te kennen af te treden als redactrice van De Geuzepenning; de voorzitter dankte haar in hartelijke bewoordingen voor het vele werk, dat zij gedaan heeft om het tijdschrift tot bloei te brengen. Zij wordt opgevolgd door J. P. Guépin. De redactie is thans als volgt samengesteld: J. P. Guépin, hoofdredacteur, Dr. H. H. Zwager, vertegenwoordiger van het Kon. Genootschap, J. Vinkenburg, vertegenwoordiger van de Vereniging voor Penningkunst, J. Schulman, secretaris.

Namens de penningmeester werd het financieel verslag over 1957 uitgebracht, waarna hem conform het rapport van de Kascommissie onder dankzegging décharge werd verleend. De begroting 1958 werd overeenkomstig het voorstel van de penningmeester vastgesteld.

Gevolg gevende aan een uitnodiging van de Société Royale Belge de Nu-

mismatique werd besloten de jaarvergadering 1959 te Antwerpen te houden.

Staande de vergadering reikte de directeur van het Kon. Penningkabinet namens de Staatssecretaris van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen aan Dr. H. A. Fontein Kuijpers de hem toegekende Museummedaille in zilver uit. De voorzitter wenste hem namens het Genootschap geluk, waarna de vergadering in een motie haar waardering uitsprak, dat van officiële zijde op deze wijze belangstelling wordt getoond voor wetenschappelijk werk op het gebied van de numismatiek.

Bij de rondvraag stelt de heer Schulman voor aan de agenda van de vergaderingen een korte mededeling van wetenschappelijk karakter toe te voegen. Het bestuur zegt gaarne toe dit meer geregeld, dan tot nu toe het geval geweest is, te zullen doen. Hetzelfde lid geeft namens Dr. Polak in overweging een tentoonstelling uit het bezit van de leden te organiseren, zoals dit vooral in Frankrijk meermalen met veel succes gedaan wordt. Het bestuur zegt toe deze vraag nader te onderzoeken.

Tenslotte doet Dr. Enno van Gelder een mededeling, toegelicht met foto's, betreffende de belangrijke muntvondst te Barneveld 1958, die voor een groot deel bestaat uit zeldzame of zeer zeldzame kleine muntjes uit de aanvang van de 15e eeuw.

In de namiddag werd een bezoek gebracht aan het Huis Bergh, waar het Genootschap werd ontvangen door de heer J. H. A. van Heek. Mr. A. P. van Schilfgaarde gaf hierbij een inleiding over ontstaan en samenstelling van de belangrijke collectie Berghse munten op het kasteel aanwezig. Na afloop verenigden vele leden zich aan een diner te Arnhem.

EEN 19e-EEUWSE BRASPENNING

In mijn verzameling penningen met betrekking tot het edelmetaalbedrijf bevond zich al geruime tijd een kope-
ren penning van 1.9×2.3 cm, waar-
van ik de herkomst niet kon bepalen.
Zowel het opschrift als de weergave
van een „beker” en een „miskelk”
duidden op een penning van een zil-
versmids-organisatie; slechts het fles-
achtige voorwerp in het midden pas-
te niet in dit geheel, althans dat
dacht ik.

Onlangs vond ik de oplossing voor
dit raadsel in een curieus boekje *De
Bossche goud- en zilverindustrie in de
laatste halve eeuw* ('s Hertogenbosch,
z.j., ca. 1935), geschreven door „Piet
Bosschenaar”. Achter dit pseudoniem
verborg zich een Bosse goudsmid, die
vol trots op omslag en titelpagina
van zijn boekje een door hem ge-
bruikt, niet-goedgekeurd meesterte-
ken afbeeldde, waarmee indertijd ver-
schillende bepalingen van de Wet op
de Waarborg werden omzeild.

De bewuste penning hield verband
met de vergaderingen van de Confré-
rie St. Eloi, een vereniging van goud-
en zilversmeden en graveurs binnen
’s Hertogenbosch, welke was opge-
richt op 1 december 1847, en ontbon-
den op 19 juli 1955.

Ik citeer uit bovenstaand boekje:
Daar uit den aard der zaak met
zoo’n groote vereeniging in de bo-
venzaal van ’n café moest worden
vergaderd (waar ook de naamlijst
en geschilderde portretten [van de
bestuursleden, KC] aanwezig wa-
ren) wat natuurlijk kosten van ver-
teer bracht, en toch geen lid daar-
om zou moeten verzuimen, werden
voor den aanvang van elke vergade-
ring aan elk lid vier „verteerpen-
ningen” van 5 ct. verstrekt, en,
waar zoals meer gezegd, een Bos-
sche goudsmid alles anders deed dan
andere vakken, bleef hij zich ook
daarin gelijk. Er was een mooie

matrise gemaakt in tamelijk hoog
reliëf, met naam, een flesch, een
biervlas en een borrelglaasje, ter
aanduiding voor die penningen, die
een waarde van 5 ct, per stuk had-
den, zoodat voor elk een glas bier
of borrel, en voor twee stuks een
flesch heerlijk bier kon gekocht
worden. Men ziet wel, niet alleen in
het vak, doch zelfs ook hierin is in
de loop der jaren heel wat veran-
derd (blz. 15—16).

Volgens de heer Carel Teulings sr.,
de nestor der Bosse goudsmiden, zou
deze penning in een Duitse medaille-
fabriek zijn geslagen; van andere zij-
de meent men, dat hij zou zijn ge-
maakt bij een zekere Moors op de
Smalle Haven te ’s Hertogenbosch.

Bij St. Eloifeesten (1 december) wer-
den van deze penningen aan elk lid
tien stuks verstrekt. Op deze feest-
dag zaten de leden der Confrérie aan
een gezamenlijk diner aan; het menu
bestond steevast uit: biefstuk met
Brusselse spruitjes.

K. A. CITROEN

*Braspenning Confrerie St. Eloi,
23 x 19 mm.*

*Grosso van Mantua (1256—1328).
Vz. St. Petrus en een bisschop.
Kz. Vergilius in een kathedraal.*

VIRGILIUS' TRONIE

Iedereen kent de beroemde regels van Pope over het verzamelen van antieke munten:

„A narrow orb each crowded
conquest keeps,
Beneath her palm here sad Judea
weeps

In one short view subjected to our eye
Gods, Emp'rors, Heroes, Sages,
Beauties, lie.
With sharpen'd sight pale
Antiquaries pore,
Th' inscription value, but the rust
adore.”

Zij werden geschreven in 1715 en gepubliceerd in 1721 naar aanleiding van Addisons *Dialogues upon the usefulness of Ancient Medals*. Pope eindigt met een pleidooi om ook de Engelse krijgs- en beschavingsgeschiedenis „in living medals” aan het nageslacht over te leveren — niet bijzonder origineel, omdat Willem III het wat betreft de krijgsgeschiedenis al wel gedaan had.

Bij de klassieke Nederlandse schrijvers zijn zulke numismatische passages moeilijker te vinden. Ik denk nu niet aan de beroemde penningpoëzie en ook niet aan numismatische uitdrukkingen zoals het „laatste oordje” en het woord „ontmunt”, dat Bredero gebruikt in de betekenis van „onherkenbaar”. Deze laatste wijzen immers niet op verzamelen.

Sesino van Mantua (1484–1519).

Vz. kop van Vergilius n.l.,

Kz. hostiekelk.

Wel doet dat een passage in Hoofts *Reden van de Waerdicheit der Poësie* (ca. 1616). Hij spreekt daarin over de waardering van Augustus en zijn tijdgenoten voor Virgilius, aan wie zelfs keizerlijke eer te beurt viel, zodat zijn *tronie met laure gecroont, op geldt geslaeghen* werd.

Waarvan is Hoofd hier het slachtoffer? Van de nogal talrijke reminiscenties aan de Aeneïs in de Romeinse numismatiek? Van horen zeggen? Van verwarring met Homerus wiens „tronie” inderdaad op munten voorkomt? Of van een munt van Mantua gezien op zijn Italiaanse reis en voor een Romeinse munt uit de tijd van Augustus versleten?

Z.

PRIJS VOOR SCHOONSCHRIJVEN

Hoe vaak de vroedschapspenning in uw verzameling door de stad is uitgereikt en daarna voor het bedrag van het presentiegeld weer is teruggekocht, kunt gij alleen maar raden. En hoe zijn deze penningen aan ons overgeleverd? Via de stad die haar voorraad opruimde, of via de vroedschapsleden die ze niet inleverden? Wij zouden ons kunnen voorstellen dat de Bossche scholier die de penning had verdiend als prijs voor schoonschrijven op de Latijnse school, die in elk geval liever behield als aandenken dan haar in te wisselen voor een daalder. Of dat tenminste zijn ouders zich tegen dat laatste hebben verzet. Als „praemia scriptoria” — lezen wij bij Dr. H. W. Fortgens in zijn studie *Schola Latina* (1958), p. 36 — reikte de stad Haarlem vroeger zilveren *penningen* uit, maar de stad Den Bosch „een dubbele Stads silvere Penning, ter waarde van agt en twintig stuyvers”.

Z.

INTERNATIONALE BEELDEN-
TENTOONSTELLING
SONSBEEK 1958

Om de drie jaar wordt — en nu voor de vierde maal in successie — gedurende de zomermaanden in het park Sonsbeek in Arnhem een groots opgezette tentoonstelling van beeldhouwwerk gehouden.

De opzet van de organisatoren is een overzicht te geven van de beeldhouwkunst in zijn Europese verschijningsvormen, waarbij nog meer dan vorige keren de nadruk wordt gelegd op het werk uit de laatste decennia, doch ook telkens opnieuw aan oudere, soms reeds lang overleden kunstenaars aandacht wordt geschonken.

Een bezoek aan deze expositie betekent in verschillende opzichten een evenement. Het park is prachtig gelegen en fraai aangelegd. De opstelling van de grotere beelden is zo ge-

schied, dat zij rustig bekeken kunnen worden: over het algemeen staan zij niet te dicht bij elkaar, waardoor men ze vrijer kan zien en de bezoekers zich ook gemakkelijker kunnen verspreiden, wat de beschouwing in elk opzicht ten goede komt. Een moeilijk te vermijden nadeel is, dat de bezoeker de beelden praktisch niet van alle kanten kan bezien, daar zij door de opstelling op de grasmat eigenlijk maar van één zijde zijn te zien, al waagt een enkeling zich ook wel eens buiten de paden. Voorts is het noodzakelijk, dat men de beelden op verschillende uren van de dag opnieuw bekijkt, daar de door de zonnestand sterk wisselende belichting hier een grote rol speelt.

Het zou hier niet op zijn plaats zijn de tentoongestelde werken afzonderlijk te bespreken, al moet ik wel zeggen, dat ik geen grote bewondering kan koesteren voor het hier thans voor het eerst geïntroduceerde werk

*Ettore Calvelli „La Sete”
marmer ± 18 cm.*

van Karl Geiser, dat mij te veel doet denken aan het werk van de Nazi- en Fascistische kunstenaars, een genre werk, dat men direct onderkent en dan niet met genoegen.

Op het tentoonstellingsterrein is verder een paviljoen opgericht, waarin zich in hoofdzaak kleinere plastieken bevinden.

Tevens zijn in dit paviljoen enkele vitrines ondergebracht, waarin penningen zijn neergelegd, en hoewel er een grotere inzending op dit gebied aanwezig is dan vroegere jaren, is m.i. aan dit speciale facet van de beeldhouwkunst nog steeds te weinig aandacht geschonken.

Er is vooreerst een serie van 8 gegoten bronzen penningen van de Italiaan Ettore Calvelli, die verschillende beroepen tot onderwerp hebben, een genre, dat wij al van de *Exposition internationale des médailleurs contemporains*, in 1957 te Parijs gehouden, van de Spanjaard Fernan-

do Jesús kennen. Legde Jesús echter meer de nadruk op de uitvoerder, groots gezien in het gehele penningvlak, Calvelli geeft de impressie van het gehele vak in zijn verschillende facetten, een fraaie serie, die zeer interessant is. Daarnaast werden van deze kunstenaar nog drie stenen reliëfs van plm. 20 cm doorsnede geëxposeerd, die eveneens als penningen worden aangediend, doch hiermede door hun vormgeving slechts verwantschap hebben, al is de „penning” *la sete* een fraai stuk.

Van Lorenzo Guerrini, eveneens een Italiaan, zijn vijf penningen neergelegd, die de titels *medaglia drammatica*, *tagliente*, *armonica*, *solare* en *severa* dragen. Als abstracte vormen kan ik deze zware stukken waarderen, moeilijker is het de ideeën, die er in verwerkt zijn te onderkennen. Een derde serie penningen, eveneens van een Italiaan, i.c. Edgardo Manucci, is ook abstract. Hieraan wer-

Edgardo Manucci, „Medaille, Brons
ong. 15 cm.

den echter in de catalogus geen titels gegeven, al zijn de penningen zelf wel van opschriften voorzien, waardoor het geheel weer veel moeilijker wordt om de bedoeling van de kunstenaar te begrijpen.

In het lijstje van de errata is dan nog vermeld „Buiten catalogus ingezonden: Grégoire, Prof. P. 12 penningen, brons,” dit werk dat zich in een afzonderlijke vitrine bevindt, is niet nader gespecificeerd.

Strikt genomen zijn het niet twaalf penningen, daar verschillende van deze werken met voor- en keerzijde zijn neergelegd, wat op zich zelf zeer belangrijk is, maar wat voor outsiders niet duidelijk tot uitdrukking was gebracht, terwijl het genoemde aantal een abuis nog gemakkelijk in de hand werkte.

Het is wel verwonderlijk, dat behalve de drie genoemde Italiaanse beeldhouwers slechts één Nederlander penningen inzond. Indien het niet mogelijk was penningen van particulieren te verkrijgen, mogen wij de organisatoren (of eventueel de jury voor de inzendingen, waartoe op dit gebied werkelijk insiders behoren) er op attent maken, dat het Koninklijk Penningkabinet in Den Haag gaarne bereid was geweest — evenals andere musea — lacunes op dit gebied aan te vullen.

N. E. H. J. J. ZON

Na de pauze houdt Prof. V. P. S. Esser een inleiding over een grote reeks door leerlingen van de Rijksacademie vervaardigde penningen en ontwerpen van penningen en plaquettes. Het blijkt, dat er met veel liefde en enthousiasme aan dit onderwerp gewerkt wordt, wat de voorzitter aanleiding geeft in zijn dankwoord van een hoopgevende toekomst voor de penningkunst te spreken.

VERENIGING VOOR PENNINGKUNST

De 33e Algemene ledenvergadering werd op vrijdag 2 mei 1958 gehouden in het Kon. Penningkabinet te 's-Gravenhage. In zijn openingswoord herdacht de voorzitter het in 1957 gestorven kunstenaarslid Derk Wolbers. De notulen van de 32e ledenvergadering worden gelezen en goedgekeurd, waarna de secretaris-penningmeester verslag uitbrengt over het jaar 1957. Overeenkomstig het advies van de Kascommissie wordt hem onder dankzegging décharge verleend voor zijn beheer. Naar aanleiding van het verslag wordt van gedachten gewisseld over het succes van de in de loop van 1957 begonnen en nog niet afgesloten propaganda-actie.

De aftredende bestuursleden Mr. D. Giltay Veth en Jhr. Ir. A. C. von Weiler worden bij acclamatie herkozen en aanvaarden hun benoeming. Het Bestuur deelt mede, dat gezien de ter tafel gebrachte begrotingscijfers in 1958 volstaan zal moeten worden met de uitgifte van één penning — de inmiddels verschenen penning Deltaplan van F. Carasso —; hierdoor zal een reserve gevormd kunnen worden, die het mogelijk zal maken in 1959 wederom twee penningen uit te geven.

Wegens aftreden van Jhr. von Weiler wordt tot vertegenwoordiger van de Vereniging in de redactie van De Geuzenpenning benoemd de heer J. Vinkenborg te Utrecht.

Bij de rondvraag worden verschillende nuttige suggesties gedaan omtrent de verspreiding van de propaganda-folder van de Vereniging. Het bestuur zegt toe in De Geuzenpenning een prijslijst van de nog verkrijgbare in vroeger jaren door de Vereniging uitgegeven penningen af te drukken, zodat de leden zich deze desgewenst zullen kunnen aanschaffen.

Bij Koninklijk Besluit van 19 maart 1958 is aan Dr. H. A. Fontein Kuipers, wetenschappelijk medewerker aan het Kon. Penningkabinet, de Museummedaille in zilver toegekend als blijk van waardering voor de gedurende vele jaren aan het Kabinet bewezen diensten. De medaille werd hem tijdens de vergadering van het Kon. Ned. Genootschap voor Munt- en Penningkunde te Arnhem op 5 juli 1958 namens de Staatsserretaris van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen uitgereikt.

In zijn begeleidend woord zette Dr. Enno van Gelder uiteen, dat Dr. Kuipers na zijn pensionering bij het Middelbaar Onderwijs in 1947 zijn nog zeer grote werkkraft ter beschikking van het Kabinet heeft gesteld. Hij heeft zich tot taak gesteld de bijzonder omvangrijke en nog nauwelijks wetenschappelijk behandelde collectie nederlandse rekenpenningen te bewerken, een met grote vasthoudendheid en scherpzinnigheid uitgevoerde arbeid, waarvan thans de voltooiing in zicht komt. Gehoopt wordt dat zijn werk eerlang bekroond zal worden door de publicatie van een wetenschappelijke catalogus van dit interessante en omvangrijke, doch bijzonder moeilijk toegankelijke deel van de collecties.

De Heer Lod. S. Beuth heeft op 21 augustus een lezing gehouden in het kader van de „Zomercursus voor Nederlandse Taal en Cultuur van het Ministerie van Onderwijs Kunsten en Wetenschappen” over:
„De Vrijheidsstrijd van de Nederlanden weerspiegeld in Munten en Penningen”.

Voor de 10e keer is deze Beurs thans te Delft gehouden. De inzendingen van de Nederlandse antiekhandel waren mooier dan ooit. Ook de munten en penningen waren ruimschoots vertegenwoordigd en daar de firma Schulman thans over een grotere stand beschikte konden deze stukken overzichtelijker ten toongesteld worden. Vele buitenstaanders kwamen hierdoor met de numismatiek in aanraking en het bleek dat munten en penningen een grote aantrekkingskracht op het publiek uitoefenen, speciaal als men er iets over vertelde en de historische achtergrond belichtte. De meeste onderdelen van de numismatiek waren vertegenwoordigd: Griekse, Romeinse en Byzantijnse munten; de Nederlandse van de oudste tijden tot ong. 1840; noodmunten; buitenlandse gouden en zilveren munten, speciaal met portretten van vorsten, alsmede munten met vreemde vormen; historiepenningen, plaquettes, jetons, vroedschaps- en gildepenningen; draagtekens, ridderorden en ook numismatische boeken en muntkastjes.

De moderne penningkunst bleef buiten beschouwing, daar het niet in het kader van deze Beurs paste. Dit is eigenlijk jammer, daar er speciaal in de na-oorlogse jaren een grote opbloei in deze kunst heeft plaatsgevonden.

Op 11 oktober as. zal de „Vereniging Rembrandt tot behoud en vermeerdering van kunstschaten in Nederland” haar 75-jarig bestaan vieren. Wij vestigen gaarne nog eens de aandacht op het belangrijke werk van deze vereniging, van wier steun kort geleden ook het Kon. Penningkabinet in zo ruime mate heeft geprofiteerd.

PENNINGEN UITGEGEVEN DOOR DE VERENIGING VOOR PENNINGKUNST

1926 I	J. J. v. Goor	Koninklijke familie	40 mm	f	4,—
II	J. J. v. Goor	Koloniaal Instituut	60 mm	„	6,—
1927 I	Jaap Kaas	Schoonheid in Sport	40 mm	„	4,—
II	Tom Dupuis	Prinses Juliana	60 mm	„	6,—
1928 I	Huib Luns	Koning Willem I	60 mm	„	6,50
II	H. J. Etienne	Verbinding Nederland-Indië	40 mm	„	4,—
1929 I	Derk Wolbers	Radio Holland-Indië	60 mm	„	6,—
II	Chris van der Hoef	Johan Maurits van Nassau	60 mm	„	6,—
1930 I	Tijpke Visser	Artis	60 mm	„	6,—
II	Gijs Jacobs v. d. Hof	Droogmaking Zuiderzee	60 mm	„	6,—
1931 I	J. J. v. Goor	J. C. J. van Speyk	60 mm	„	6,—
II	Dirk Bus	Vrede	60 mm	„	6,—
1932 I	L. H. Sondaar	Athenaeum Illustre Amsterdam	60 mm	„	6,—
II	Grada Rueb	Dr. Joh. Wagenaar	60 mm	„	6,—
1933 I	Gerrit van der Veen	Lucas van Leyden	60 mm	„	6,—
II	H. A. van den Eynde	Landbouw in Ned.-Indië	60 mm	„	6,—
1934 I	Leendert Bolle	Lucht en water	60 mm	„	6,—
II	Nel Klaassen	Dr. H. P. Berlage	60 mm	„	6,—
1935 I	Theo van Reijn	Mr. P. W. A. Cort van der Linden	60 mm	„	6,—
II	L. P. J. Braat	Lodewijk van Deyssel	60 mm	„	6,—
1936 I	B. Ingenhouz	Erasmus	60 mm	„	6,—
II	Jeanne Wichers	Toon Dupuis	60 mm	„	7,50
1937 I	O. L. Wenckebach	Jhr. Mr. B. C. de Jonge	60 mm	„	6,—
II	Toon Dupuis	Jhr. Dr. J. Loudon	60 mm	„	6,—
1938 I	Mari Andriessen	Regeringsjubileum Kon. Wilhelmina	60 mm	„	6,—
II	Marian Gobius	Buziau	60 mm	„	6,—
1939 I	Frits van Hall	Eeuwfeest Ned. Spoorwegen	60 mm	„	6,—
II	F. Hoevenagel	Morele Herbewapening	60 mm	„	6,—
1940 I	H. M. Wezelaar	Marnix van St. Aldegonde	60 mm	„	6,—
II	Han Richters	Opbouw	60 mm	„	6,—
1941	Albert Termote	Adm. Cornelis Tromp	60 mm	„	6,—
1942	M. Kutterink	Maastunnel Rotterdam	70 mm	„	9,—
1943	Cor. Frenzen-Heslenfeld	Dr. P. C. Boutens	60 mm	„	6,—
1944	Han Rehm	Willem Barentz	60 mm	„	7,50
1945	W. Valk	Herkregen Vrijheid	65 mm	„	7,50
1946	Cor van Kralingen	Bombardement Rotterdam	60 mm	„	6,—
1947 I	Joop Hekman	P. C. Hooft	50 mm	„	5,—
II	Titus Leeser	Japanse Vrouwenkampen	60 mm	„	6,—
1948 I	Loekie Metz	Regeringsjubileum Kon. Wilhelmina	60 mm	„	12,50
II	Joop Hekman	Inhuldiging Kon. Juliana	60 mm	„	6,—
1949 I	Bram Roth	Jan Luyken	65 mm	„	15,—
II	Geurt Brinkgreve	Hulden aan onze Soldaten in Indonesië	60 mm	„	6,—
1950 I	Pol Dom	Reis van Prins Bernhard naar de West	60 mm	„	6,—
II	J. B. Gutterswijk	Jubileum Ver. voor Penningkunst	60 mm	„	6,—
1951	Albert Termote	Dr. W. Drees	75 mm	„	20,—
1952 I	A. C. Blok	Prinses Beatrix	60 mm	„	6,—
II	V. P. S. Esser	Prof. Jan Bronner	88 mm	„	25,—
1953	Maarten Pauw	Henriette Roland Holst v. d. Schalk	75 mm	„	20,—
1954	O. L. Wenckebach	Jhr. Mr. F. Beelaerts van Blokland	60 mm	„	6,—
1955	J. Ph. L. Petri	10 jaar Bevrijding	83 mm	„	22,50
1956	Han Rädecker	John Rädecker	82 mm	„	22,50
1957 I	Paul Grégoire	Europa	73 mm	„	20,—
II	Thea R. van der Pant	Jan Sluyters	60 mm	„	17,50
1958	Fred. Carasso	Delta-plan	60 mm	„	6,—

Leden van de Vereniging kunnen de penningen in brons tegen de genoemde prijzen betrekken bij de N.V. Koninklijke-Begeer te Voorschoten (uitvoering in zilver speciale prijs).

M. C. HIRSCH A.B. (Harry Glück)

Regeringsgatan 59, Stockholm

Telephon 11 05 56

MÜNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS

B. A. SEABY LTD. · MUNTEN EN PENNINGEN

65, Great Portland Street, LONDEN, W. I.,

Uitgevers van: "SEABY's Coin and Medal Bulletin" — Numismatische artikelen
en prijslijsten. Prijs 7/6 d. per jaar.

Zojuist verschenen: "Roman Coins and their Values" door H. A. Seaby,
gebrocheerd 10/6d., linnen band 14/—.

Catalogue of Coins of Great Britain & Ireland,
1958 edition, paper 8s.6d, cloth 12s.6d.

Een lijst van onze andere Numismatische publicaties op aanvraag.

Monnaies et Médailles - Jetons - Sceaux - Décorations
Librairie numismatique

JULES FLORANGE & CIE

S.A.R.L. Capital 400000 fr. - Maison fondée en 1890

17, rue de la Banque - PARIS 2e - Tél. LOUvre 29-32 - R.C. 311.055 B.

P. & P. SANTAMARIA

NUMISMATICA

ROMA

PIAZZA DI SPAGNA 35

HANS M. F. SCHULMAN (Zoon van Maurits Schulman, Amsterdam)

545 Fifth Avenue - NEW-YORK - 17 N.Y. U.S.A.

MUNTEN, MEDAILLES, DECORATIES, NUMISM. BOEKEN

Grote voorraad, ook van Nederlandse Munten en Penningen

Geregelde veilingen - Vraagt mijn prijslijsten

N.V. „KONINKLIJKE-BEGEER” VOORSCHOTEN
(HOLLAND)

PENNINGEN — EDELSMEEDWERKEN

RIDDERORDEN EN ERETEKENEN

SPORTMEDAILLES EN INSIGNES

JACQUES SCHULMAN - Keizersgracht 448 - AMSTERDAM

Expert-Numismaat

MUNTEN EN PENNINGEN VAN DE OUDSTE TIJDEN TOT OP HEDEN

EXPERTISE - VERKOOP - INKOOP - VEILINGEN

LEVERANCIER VAN RIDDERORDEN EN ERETEKENEN

Uitgever van: Handboek Nederlandsche Munten 1795-1945 f15.— + f0.25 porto

Munten Nederlandsche Gebiedsdeelen Overzee 1601-1948 f25.— + f0.35 porto

ADOLPH HESS A.G., LUZERN

Haldenstrasse 5 - Telephon 24392

*MUNZEN UND MEDAILLEN - MONNAIES ET MEDAILLES
COINS AND MEDALS*

HEINRICH PILARTZ

MUNTHANDEL

KEULEN

KLINGELPÜTZ 16 — TEL. 215404

Em. BOURGEY

Expert en Médailles auprès du
Tribunal Civil de la Seine
PARIS 9e
7, Rue Drouot

MONNAIES ET MEDAILLES

DR. BUSSO PEUS

MUNZENHANDLUNG

FRANKFURT AM MAIN

NEUHAUSZSTRASSE 13 — TEL. 59 24 61

SPINK AND SON, LTD. *Established 1772*

5, 6 & 7 KING STREET — ST. JAMES'S — LONDON S.W.1.

Tel.: Whitehall 5275

Telegrams: Spink, London

We have pleasure in announcing a forthcoming Auction Sale of COINS AND MEDALS OF GERMANY AND SCANDINAVIA, to be held on the 2nd and 3rd October, 1958. There will be about 900 lots. Catalogue and list of estimations obtainable on application.

MAISON CLEMENT PLATT

MARCEL PLATT succ^r

19 Rue des Petits Champs PARIS 1e

MONNAIES — MEDAILLES
JETONS — DECORATIONS
LIBRAIRIE NUMISMATIQUE
ANTIQUITES ARCHEOLOGIQUES

MÜNZEN UND MEDAILLEN A.G.

Malzgasse 25 - BASEL

Onder leiding van: Erich Cahn, Dr Herbert Cahn

Belangrijke voorraad munten en penningen uit alle tijdperken en landen

Maandelijks geïllustreerde prijslijsten, gratis op aanvraag

GERHARD HIRSCH

NUMISMATIKER.

MÜNCHEN-2 — PROMENADEPLATZ 10

ANKAUF — VERKAUF — VERSTEIGERUNGEN

OSCAR RINALDI & FIGLIO

NUMISMATEN

VERONA — Casa di Giulietta — ITALIA

Uitgevers van het blad „ITALIA NUMISMATICA”

Abonnementsprijs per jaar: Lire 1250